

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Освітній рівень: II (магістр)

Освітня програма: «Історія України»

Спеціальність: 032 «Історія та археологія»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

НА ТЕМУ:

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ РОЗБУДОВИ ЗБРОЙНИХ
СИЛ УКРАЇНИ**

(20 ЛЮТОГО 2014 РОКУ – 23 ЛЮТОГО 2022 РОКУ)

Студента 2-го курсу магістратури

Даниленка Назара Сергійовича

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Вербовий Олексій Вікторович

«Рекомендовано до захисту на ЕК»

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри

Пижик А.М.

КИЇВ-2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	7
1.1. Роль Збройних сил України у зміцненні обороноздатності країни: теоретико-концептуальні та правові засади.....	7
1.2. Нормативно-правове забезпечення діяльності Збройних сил України.....	18
РОЗДІЛ 2 ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ.....	33
2.1. Історія політичних процесів формування Сил оборони України.....	33
2.2. Становлення та розвиток Десантно-штурмових військ Збройних сил України.....	40
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СФЕРІ ОБОРОНИ.....	52
3.1. Участь Збройних сил України у міжнародних навчаннях як елемент інтеграції до євроатлантичних безпекових процесів.....	52
3.2. Перспективи розвитку Збройних сил України після відновлення територіальної цілісності України:.....	58
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	67

ВСТУП

Актуальність: Початок широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну як новий етап російсько-української війни, що триває вже майже дев'ять років, з новою гостротою поставив питання про успішність розбудови Збройних сил України (ЗСУ) – успіхи та недоліки на цьому шляху, який тривав понад 30 років. Систематизувати успіхи та прорахунки розвитку одного з найпрестижніших військових формувань України, який проходить другу фазу російсько-української війни, зафіксувати історичні етапи цього поступу у контексті безпекової політики України у період напередодні російського вторгнення виглядає завданням нагальним та практичним. Також у роботі буде проаналізовано кадрову політику у військовому десанті, соціальну підтримку військовиків і досвід участі в міжнародних навчаннях. У нашому полі зору буде також і рівень технічного забезпечення, соціальні питання військовослужбовців. Зараз ми, як сучасники та науковці-історики, прискіпливо вивчаємо новітні події та явища, щоб зафіксувати сьогочасні події новітньої історії України. Нам видається актуальним визначити основні чинники, які стали індикаторами готовності до відсічі повномасштабного порушення кордонів російською армією 24 лютого 2022 року. Воєнна історична наука, запит на її розвідку та фіксацію подій російсько-української війни у цей період стає одним із найбільш затребуваних напрямків національної історіографії. Це посилюється загальним світовим трендом до вивчення тих державних структур, що опікуються безпекою країни, а їх потреби та кроки до посилення визначають ключові політичні процеси в Україні та світі. ЗСУ на цьому історичному етапі стали головним чинником збереження суверенітету та незалежності держави, поступу України до Європейського Союзу. Вони визначають безпекову архітектуру всього Європейського континенту, а

бойовий досвід українських воїнів вивчатиметься воєнними істориками та фахівцями воєнної справи. Також, говорячи про актуальність роботи, маємо дати оцінку і зовнішньополітичному аспекту, адже міжнародні безпекові союзи, перш за все Північноатлантичний альянс (НАТО), також неодмінно зазнають трансформацій під впливом результатів російсько-української війни. Тому нам видається важливим та актуальним розглянути та систематизувати п'ятирічний період та тогочасні зміни у ДШВ напередодні повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року.

Мета роботи: Проведення змістовного аналізу в сфері розбудови Збройних сил України. Напрацювання висновків і формування оцінки щодо розвитку Збройних сил України в період російсько-української війни 20 лютого 2014 року - 23 лютого 2022 року

Маємо виконати такі **завдання:**

- Проаналізувати стан наукової розробки теми та джерельної бази.
- Охарактеризувати теоретичні засади та провести концептуальний аналіз проблематики.
- Дослідити перспективи євроатлантичної інтеграції Збройних сил України як основної складової оборони країни.
- Окреслити перспективи розвитку Збройних Сил України.

Об'єкт дослідження: Державна політика у сфері розбудови Збройних сил України в період з 20 лютого 2014 року по 23 лютого 2022 року.

Предмет дослідження: Зміни в розбудові Збройних сил України, які відбувалися протягом першої фази війни з Російською Федерацією.

Хронологічні рамки: 20 лютого 2014 рік (рік початку першої фази російсько-української війни) – 23 лютого 2022 року (переддень початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну).

Історіографія проблеми: у першій частині роботи автор досліджував початкову історію становлення Збройних сил України, зокрема на прикладі одного із родів військ, аналізував законодавчу базу створення Збройних сил України. Автор звернув увагу на тодішні Високомобільні війська України, які у

перші роки незалежної України навіть не були окремим родом військ. Україна обмежувалася виключно сухопутними, повітряними і військово-морськими силами.

Дослідження базується на низці фахових робіт, зокрема таких авторів, як В. Павлов, М. Майоров, С. Громенко, Б. Завітій, В. В'ятрович, Н. Слобожаніна, С. Рябенко, П. Ткачук, М. Слободянюк, С. Попко, А. Харук, А. Слюсаренко, І. Соляр, О. Куцькова, О. Муравська. Вивчалися їх праці про Сухопутні війська Збройних сил України 1991-2021 рр. Ці джерела є основними у дослідженні історії ЗСУ, зокрема ДШВ, оскільки протягом 21 року незалежності України Десантно-штурмові війська були невід'ємною складовою Сухопутних військ Збройних сил України. Законодавчо вони були відокремлені від Сухопутних військ Збройних сил 16 червня 2016 року, коли Президент України Петро Порошенко згідно своїх повноважень підписав проголосований Верховною Радою України закон, де тодішні військові десантники, які були у складі Сухопутних військ, отримали нову назву – Високомобільні десантні війська як окремий рід військ. Монографія про Сухопутні війська допомагає зрозуміти, що досліджувати Десантно-штурмові війська у вказаному хронологічному проміжку є неможливим через відсутність причинно-наслідкових зав'язків українського військового десанту, які привели нас до вказаних хронологічних меж. Поточну інформацію було відстежено на порталах «Мілітарний», «Defense Express» і «Арміяінформ», де військовими експертами було описано стратегію та підходи у розвитку Збройних сил України. За нашими спостереженнями, основний акцент робиться на проведенні маневрених бойових дій під час операцій, які є більш якісним підходом до ведення війни в XXI столітті.

Джерельна база дослідження: у своїй роботі автор використав нормативно-правову базу законодавчої та виконавчої гілок влади в Україні, закони Верховної Ради України, які присвячені розвитку Національної безпеки Збройних сил, інших воєнізованих структур, Укази Президента України. Додатково використано Основний закон України, де йдеться про роль Збройних

сил України. Не менш важливими складовими джерельної бази стали спогади командувачів ДШВ Євгена Мойсюка та Михайла Забродського.

Методи дослідження: для вирішення завдань дослідження в роботі було використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, зокрема історичного аналізу та синтезу, критики історіографічних джерел, порівняльний метод, метод типологізації, проблемно-хронологічний, історично-ситуаційний, описовий. До вивчення долучалися експертні оцінки вітчизняних та зарубіжних фахівців з вивчення сфери національної безпеки держави та збройних сил, що посилили теоретико-методологічну основу дослідження.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

1.1. Роль Збройних сил України у зміцненні обороноздатності країни: теоретико-концептуальні та правові засади

Для більш глибокого розуміння змін в системі національної безпеки, які безпосередньо впливають на Збройні сили України як головного гаранта існування української державності, ми повинні повернутися до початку російсько-української війни, а саме до 2012 року, коли О. Резніковою було проаналізовано тодішню стратегію Національної безпеки України. Зокрема, аналітикинею було слушно підкреслено, що гібридні дії Російської Федерації на чолі з Володимиром Путіним, які були спрямовані на дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації в Україні вказували на те, що Україна повинна була терміново переглянути позаблоковий статус, і змінити на державному рівні думку щодо партнерства Києва і Москви. Однак тодішня українська влада ігнорувала безпекові питання. Єдина безпекова позиція, де владі вдалося довести чітку і правильну організацію безпекових заходів став футбольний чемпіонат ЄВРО-2012, який Україна проводила разом з Республікою Польща. У вказаній аналітичній доповіді вже тоді лунали думки про загрозу територіальній цілісності і недоторканості кордонів України, яка була встановлена 24 серпня 1991 року. Ключовим недоліком системи національної безпеки стало повернення до Конституції зразка 2004 року, яка суттєво розширила повноваження Президента України, як особу з авторитарним або тоталітарним ухилом державного управління. Таким чином, Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних сил України отримує безмежні повноваження, які дозволяють йому приймати рішення, щодо кількості

військовослужбовців, або утворення нових воєнізованих формувань. Метою даних формувань є силове утримання влади з придушенням народних виступів. Також науковець акцентує свою увагу на невиконанні ресурсного забезпечення системи Національної безпеки. Насамперед мова йде про дефіцит бюджетних видатків органів місцевого самоврядування, які є одним з гарантів безпечної життєдіяльності. З її точки зору, загальна ситуація, яка склалася в Україні на початку 2010-х років, призвела до збільшення корумпованості держави, яке автоматично потягло за собою зниження ефективності роботи державних інституцій. Ланцюговою реакцією стало зростання невдоволення українського суспільства, яке знизило довіру громадян до держави. Наслідком цього стала відсутність нормальних умов для проведення економічних, гуманітарних реформ, які б прискорили Євроатлантичну інтеграцію України задовго до Революції гідності 2013-2014 років. Також було проведено оцінку загальнонаціональної стратегії національної безпеки України. Перша фаза реалізації вказаної стратегії, яка мала бути реалізованою протягом 2012-2013 років, передбачала лібералізацію суспільно-політичного життя і поступове приведення до ладу соціально-економічного сектору. Зміни обов'язково мали торкнутися сфери державного управління на рівні з впорядкуванням європейського напрямку України і законодавчого врегулювання проблем, які пов'язані з національною безпекою. Це безпосередньо було пов'язано з майбутньою анексією Росією Автономної республіки Крим і міста Севастополь, де, окрім військово-морської бази Чорноморського флоту Російської Федерації, одночасно відбувалося додаткове накопичення військовослужбовців країни-агресора, які мали можливість отримувати інформацію щодо боєздатності частин Збройних сил України, які дислокувалися на території півострова. Слід також зазначити, що гібридне підсилення російської присутності в Криму відбулося за рахунок російських патріотичних організацій і політичних сил на кшталт «Руського блоку», який був заборонений в 2014 році. Військове посилення Росії в Україні ставило велике питання щодо спроможності України захистити власну територіальну цілісність і суверенітет. Друга фаза змін в

системі національної безпеки мала на меті перезавантаження центральної влади, яка включала в себе сектор безпеки і оборони. Згодом в фінальному третьому етапі система національної безпеки мала пройти переоцінку зі сторони представників української влади, щоб повністю або частково бути скоригованою. Але для реалізації стратегії в Україні в ті часи необхідно було дотримання правових норм, які встановлені на законодавчому рівні. Посилити відповідальність суб'єктів національної безпеки, бо події лютого-березня 2014 року довели, що відповідальність за незабезпечення безпекових умов призводять до територіальних втрат. Обов'язковим має стати контроль за витратами на безпеку і оборону, який безпосередньо фінансується з податків українських громадян. Контроль за дотриманням виконання стратегії національної безпеки і оборони має бути покладено не тільки на профільні органи, які відстежують корупційну складову, але й на українську спільноту або волонтерів, які виступають надійним тилом для військовослужбовців того чи іншого формування.

Звідси ми можемо зробити висновок, що Стратегія національної безпеки в Україні, яка мала недоліки ще до початку російсько-української війни, яка почалася 20 лютого 2014 року з вторгнення в Крим, а згодом на територію Донецької і Луганської областей на Сході України. Вторгнення на Донбас було для Російської Федерації можливістю окупувати вказані регіони з метою подальшого пробиття сухопутного коридору до тимчасово окупованого півострова з одночасною окупацією всього Півдня і Сходу України. Наслідком цього мало стати економічне ослаблення і депопуляція серед українського населення [1, 2].

На переконання О. Резнікової і С. Сьоміна в національній безпеці має відбуватися безперервний процес управління. Одним з завдань для нашої держави має бути посилення безпеки задля протистояння гібридним загрозам, які підривають військово-політичну ситуацію і переростають в пряму військову агресію, яку ми називаємо екзистенційною війною. Доповідачі Інституту стратегічних досліджень висловлюють свої думки, попередньо

проаналізувавши досвід ряду країн-членів НАТО. Відповідно, вони пропонують ревізію сектору безпеки і оборони, апелюючи до Закону України «Про Національну безпеку», а саме до статті 27, яка інформує, що вказана перевірка сектору безпеки і оборони є комплексом заходів, які включають в себе оборонний огляд, який є одним з основних першочергових завдань після перевірки громадської безпеки і цивільної оборони, яка відіграє суттєву роль в тилу під час введення воєнного стану з метою ліквідації наслідків бойових дій і розмінування певної території. Обов'язковим є огляд військово-промислового комплексу, який виробляє матеріально-технічне забезпечення для всіх силових структур України.

Наступною є перевірка органів розвідувальної діяльності, які призначені для відслідковування дій противника щодо дестабілізації політичної ситуації в Україні. Аналізувати його підготовку до бойових дій або викривати мережу громадян, які були завербовані для ведення диверсійно-розвідувальної діяльності. Разом з цим проводиться огляд державної системи боротьби з тероризмом, яка навіть в XXI столітті потребує суттєвого вдосконалення, оскільки стратегії, які були напрацьовані в минулому, виявили свою неспроможність перед новими викликами після теракту 11 вересня 2001 року в США.

Також враховуючи світову інформатизацію, вкрай необхідно бути пильним в кіберпросторі, оскільки за весь період російсько-української війни наша держава зазнає постійних кібератак. Щодо розподілу дозволів Кабінетом міністрів України на огляд того чи іншого силового органу, то за ревізію оборонного сектору відповідає Міністерство оборони України на чолі з профільним міністром, який згідно статті 106 розділу 5 висувається за рекомендацією Президента України. Огляд громадської безпеки, який поєднується з цивільним захистом, покладається на Міністерство внутрішніх справ України, яке практично виступає гарантом забезпечення безпеки громадян України. Дискутуючи про Оборono-промисловий комплекс, можемо зауважити, що відповідальність за своєчасну і якісну перевірку несе орган

виконавчої влади, на який покладено функції забезпечення і формування військово-промислової політики України. Вже згаданий інформаційний простір, який у сьогоdnішніх умовах є одним з переважаючих в протистоянні з гібридною і військовою агресією Російської Федерації, перевіряється під контролем Державної служби спеціального зв'язку і інформації. Організація з подальшим контролем, схваленням і отриманням результатів покладається на Кабінет міністрів України, як основний орган Виконавчої влади в Україні. Попередньо рішення про організацію огляду сектору безпеки і оборони узгоджуються Радою національної безпеки і оборони, яка в обов'язковому порядку має отримати дозвіл від Президента України.

Повернемося до Кабінету міністрів України, який розробляє порядок проведення ревізії розвідувальних органів, державної системи контртерористичної боротьби, яка є визначеною Президентом України. Слід підкреслити, що паралельно організацією і проведенням комплексних заходів, метою яких є всеохоплююча перевірка органів і структур безпекової діяльності, відбувається під контролем Служби безпеки України, як органу безпекового управління, що відповідає за збереження стабільності внутрішньополітичної ситуації в Україні. Після проведення вказаних заходів встановлюються результати, згідно з якими в учасників ревізії складається думка щодо формування стратегії національної безпеки і оборони України, метою якої є формування і організація виключно боєздатних, маневрених, мотивованих, технічно і особово забезпечених частин, підрозділів, батальйонів того чи іншого силового органу нашої держави. Всі перераховані якості є дуже важливими для захисту територіальної цілісності і суверенітету України.

Особливо якісний кадровий і технічний відбір дуже актуальний в сьогоdnішній ситуації, коли російсько-українська війна перейшла в повномасштабну фазу з 24 лютого 2022 року. Обов'язковим є розробка звіту, в якому можна більш детально зрозуміти стан системи Національної безпеки і оборони задля аналізу і подальшого напрацювання кроків, які будуть спрямовані на покращення і модифікацію всіх силових структур нашої

держави. Органи, які надають звіт, вказані з першого по четвертий пункт вказаної статті. Дуже важливо зазначити, що на зміну кількості органів безпеки впливає безпекове середовище, яке створює сприятливі фінансові і економічні умови для утримання всіх силових структур з військовослужбовцями, їхніми родинами і технікою.

Не менш важливе для кожного військовика є житлове питання. Держава зобов'язана забезпечити житлові умови для родин українських військовослужбовців. Безперечно, на це мають бути наявні кошти з державного бюджету, які спрямовані Верховною Радою України і підтриманні профільними комітетами на сектор безпеки і оборони України. Звідси ми доходимо висновку, що огляд силової системи, яка спрямована на забезпечення безпеки громадян України, захист територіальної цілісності, а саме сухопутні, морські, повітряні кордони України, які встановлені в межах 24 серпня 1991 року [47], і визнані всіма світовими міжнародними організаціями на кшталт ООН, НАТО, «Великої сімки», «Великої двадцятки» і Європейського Союзу.

Не треба применшувати роль і значення тієї чи іншої силової структури. Тут нам треба відходити від рівня підготовки функціональних (бойових) обов'язків військовика того чи іншого силового органу. Ми забуваємо наголошувати на сфері, де та чи інша силова структура виконує відведені бойові завдання. Вкрай важливо зрозуміти, що, покладаючись виключно на Збройні сили України, ми не зможемо повністю забезпечити стабілізацію безпекової ситуації в державі. Першочергово Збройні сили призначенні для захисту територіальної цілісності України. У мирний час всі роди військ здійснюють загальну підготовку для всіх позаштатних ситуацій. У воєнний час Збройні сили України використовують бойові навички для знищення противника в повітрі, на суходолі і територіальних водах. Інші допоміжні структури на кшталт Національної гвардії, яка допомагає Збройним силам України підтримувати режим воєнного стану, тим самим забезпечуючи виконання функцій територіальної оборони в тому чи іншому регіоні.

Державна прикордонна служба України [48] також виконує допоміжну роль у бойових ситуаціях, особливо коли мова йде про захист державного кордону, в бойовій ситуації, коли військовослужбовці прикордонної служби утримують ту чи іншу ділянку державного кордону, очікуючи на підкріплення від Збройних сил України.

Державна спеціальна служба транспорту України (ДССТ) [49] в бойовій ситуації виконує роль забезпечення, одночасно взаємодіючи зі Збройними силами України. Головною функцією ДССТ є логістичне забезпечення військовослужбовців на залізниці, попередньо тим самим організовуючи безпекові умови на залізниці. ДССТ бере свій початок від залізничних військ.

Торкаючись перевірки оборонно-промислового комплексу, було згадано вже органи виконавчої влади, яким повністю підпорядкована та чи інша воєнізована структура. Справа в тому, що від якісного виконання бойового завдання залежить, яким чином забезпечений той чи інший військовослужбовець, який проходить строкову чи контрактну службу в тій чи іншій частині, яка підпорядкована тому чи іншому військовому формуванню. Логічним також є висновок, що від забезпечення залежить маневреність у виконанні бойового завдання [3, 4]

Наступним кроком дослідження акцентуємо увагу на законодавчій складовій. Закон України «Про основи національної безпеки і оборони України» [50], незважаючи на внесені правки, говорить, що національна безпека є складовою, яка включає в себе повноцінний захист інтересів людини і громадянина, який розвивається в суспільстві, здатне до уникнення потенційних загроз в усіх сферах життєдіяльності. Базується на принципах верховенства права, прав людини і громадянина, і своєчасних заходів, які спрямовані на захист національних інтересів. Важливо, що дані принципи включають в себе дотримання воєнної організації, і використання міждержавних інструментів в системі міжнародної безпеки. Додатково в пріоритетах закладається забезпечення політичної і соціальної стабільності.

Результатом цього є створення конкурентоспроможної ринкової економіки, яка забезпечує економічну стабільність і суверенітет.

Суб'єктами національної безпеки є Президент України, який виконує функції Верховного Головнокомандувача Збройних сил України. Верховна рада України, як орган законодавчої гілки влади, який розробляє рішення, щодо змін в сфері Національної безпеки і оборони України, разом з профільним комітетом. Кабінет Міністрів України, як виконавча гілка влади, з іншими органами центральної виконавчої влади, які контролюють виконання змін в безпековій політиці України. Національний банк України, який виступає гарантом забезпечення фінансової стабільності в Україні. Органи судової гілки влади, з Генеральною прокуратурою України. Органи місцевого самоврядування, які у період воєнного стану виконують функції військово-цивільних адміністрацій. Збройні сили України [51], Державна прикордонна служба України, Служба зовнішньої розвідки України, Служба безпеки України, і інші воєнізовані формування. Додатково залучаються органи цивільного захисту, разом з об'єднаннями громадян.

Перший висновок, який ми можемо зробити це те що силовий сектор України і органи державної влади на законодавчому рівні зобов'язані забезпечувати безпеку своїм громадянам, які є платниками податків. Органи державної влади повинні звітувати перед громадянами України, про виконання безпекової політики. Оскільки ми говоримо про роль Збройних сил у зміцненні безпеки, то маємо звернутися до Основного Закону України – Конституції. Згідно статті 17 розділу 1 «Загальні засади», захист територіальної цілісності і суверенітету, з подальшим забезпеченням інформаційної і економічної стабільності, є всенародним завданням [52]. Функції Оборони України, які передбачають захист територіальної цілісності і недоторканості кордонів, покладаються на Збройні сили України. Забезпечення правопорядку і охорона державного кордону покладається на інші воєнізовані формування. В статті підкреслюється, що ні Збройні сили, ні інше воєнізоване формування не може бути використане для повалення існуючого Конституційного ладу в Україні.

Слід також сказати, що згідно даної статті військовикам всіх силових структур передбачається соціальний захист, як кожного військовослужбовця так і члена їх родин.

Стаття наголошує на тому, що на території України категорично забороняється створення і функціонування приватних військових формувань. Водночас є пункт, який суттєво суперечив безпековій ситуації протягом 22 років існування незалежної України. Наслідком цього стала російсько-українська війна. Мова йде про заборону існування іноземних військових баз, чий військовослужбовці та техніка дислокуються в Україні. Натомість, після здобуття Україною незалежності 24 серпня 1991 року, на території України продовжувала своє дислокування військово-морська база Чорноморського флоту Російської Федерації, яка в 2014 році стала інструментом силового захоплення українського півострова. Звідси ми можемо зробити висновок, що 17 стаття Конституції України протягом майже всіх 32 років незалежності виявилася недіючою навіть після першої фази російсько-української війни, коли в лютому-березні було анексовано Автономну республіку Крим, а згодом в період з квітня по серпень 2014 було проведено спробу окупації Донецької і Луганської областей, які переросли у восьмилітню позиційну війну з фальшивим дипломатичним процесом, який передбачав поступову інтеграцію самопроголошених Луганської і Донецької народних республік разом з російським військовим контингентом і найманцями. Також треба зазначити, що зачіпаючи питання про соціальний захист військовослужбовців і їх сімей, ми говоримо про запобігання потенційного військового заколоту, який буде спрямовано на міжнародну дискредитацію України, її Збройних сил і всього силового сектору. Це суттєво сповільнить інтеграцію нашої держави в НАТО. [5, 6].

Якщо ми бажаємо отримати якісну систему управління в сфері Національної безпеки і оборони України, то нам варто звернутися до іноземних партнерів. Зокрема ключову роль в кожній країні, яка турбується про власну безпеку, відіграє напрацьована концептуальна політична документація, яка має

політичну складову. Вказана складова є напрацьованою, повністю або частково скорегованою на законодавчому рівні стратегією національної безпеки. В Сполучених Штатах Америки цей документ представлений Стратегією безпеки США. У Федеративній Республіці Німеччина зазначений під назвою Білої книги. В Турецькій Республіці, яка є першою близькосхідною країною-членом НАТО, даний документ має назву Політичного документа про національну безпеку. Згадані документи допомагають дізнатися оцінку окремої держави, і її аналіз щодо переваг і недоліків системи безпеки, яка схильна до різких змін. Враховуючи безпекові реалії і виклики сьогодення в ХХІ столітті кожна держава має роль і значення в безпековому секторі. Розуміння і адекватна оцінка безпекових можливостей окремо взятої держави дозволяють їй своєчасно і якісно здійснювати захист національних інтересів. Створювати можливості для збереження безпекових умов для своїх громадян. Якщо держава вміє працювати з відповідними документами, то вони допоможуть владі знайти недоліки і переваги в основах національної безпеки і оборони, з метою можливого корегування або розробки нової концепції, яка буде здатною реагувати на більш суттєві безпекові загрози.

Ми категорично не повинні залишати поза увагою інші складові, які формують безпекову і оборонну системи. Для задовільної роботи даної системи в обов'язковому порядку додається міжнародна сфера, яка оцінює активність держави на зовнішній арені, її рівень сприйняття міжнародними партнерами. Військова сфера, як одна з головних сфер національної безпеки, що допомагає оцінити кількісну і якісну складові, Збройних сил. Рівень їхньої підготовки, який визначає боєздатність сил оборони виконувати бойові (кінетичні) дії, спрямованні на захист територіальної цілісності і недоторканості держави.

Економічна сфера, яка визначає здатність держави утримувати і забезпечувати своє існування, разом з задоволенням економічних прав громадян держави, яке оцінюється в їхніх мікроекономічних можливостях. Додатково дана сфера дозволяє державі оцінити можливості щодо роботи

військово-промислового комплексу, зі заздальгідь створеними для нього умовами.

Соціальна сфера, яка спрямована на підтримку громадян з боку держави, взаємодіє з економічною і фінансовою сферами. Соціальна політика має бути комфортною для всіх верств населення. Особливо соціальна складова є актуальною в часи повномасштабної війни Російської Федерації проти України, бо наша держава суттєво постраждала в соціально-економічному секторі.

Екологічна складова є сферою безпеки, яка оцінює можливості для проживання громадян в нормальних екологічних умовах в тому чи іншому регіоні. До них належать оцінка рівня забрудненості повітря, яке впливає на здоров'я мешканців, та якість води, яка може використовуватися як питна у випадку надзвичайних ситуації. Не менш важливою, є оцінка рівня викидів вуглекислого газу в атмосферу. Перевірка екологічної системи на CO², потребує відповідного фінансування і матеріально-технічного забезпечення.

Для стабілізації настроїв в суспільстві тієї чи іншої держави необхідно постійно турбуватися про інформаційну безпеку. В ХХІ столітті потік інформації є дуже швидким, і ми не встигаємо зорієнтуватися в ньому. Гібридні війни стали дуже поширеними у зв'язку з російською агресією 20 лютого 2014 року, яка спрямована на повну окупацію незалежної української держави. Інформаційні (гібридні) атаки Російської Федерації використовувалися під час вторгнення в Автономну Республіку Крим, а згодом в Донецькій і Луганській областях. Їхньою метою було створення ілюзії дестабілізованої політичної ситуації в Україні, яка начебто відбулася внаслідок Революції гідності в лютому 2014 року. Російські окупаційні сили мали сприйматися як миротворчі сили. Початок російсько-української війни призвів до перегляду системи інформаційної безпеки в світі. Західна спільнота в цілому звернула увагу на загрози зі сторони сучасної Росії. Але напрацювання, спрямовані на повну реорганізацію інформаційної безпеки, не відбулися.

Апелюючи до військово-політичної ситуації, яка склалася в Україні з 24 лютого 2022 року, деякі країни Європейського Союзу і НАТО іноді воліють не

помічати гібридну і військову загрози зі сторони Російської Федерації, одночасно шукаючи можливості для примирення з державою-агресором. Додаючи сюди військову складову важливо звернути увагу на вдосконалення сил спеціальних операцій, які відповідальні за організацію, проведення і нейтралізацію інформаційно-психологічних операцій.

Якщо в загальному оцінювати структуру Національної безпеки Сполучених штатів Америки, то варто зазначити, що головним національним інтересом є забезпечення безпеки, процвітання і свободи громадян. Втілювачем і гарантом втілення виступає Президент Сполучених Штатів Америки. Практичними виконавцями виступають Адміністрація Президента США, урядові структури і неурядові організації, громадськість, яка представлена громадянами Америки. Завдання, які отримують вказані структури, які відповідальні за сферу безпеки і оборони, формуються у відповідних директивах [4].

1.2 Нормативно-правове забезпечення діяльності Збройних сил України

Одним з джерел, які описують систему Національної системи безпеки і оборони України є доповідь дослідниці інституту стратегічних досліджень О. Резнікової, яка акцентує свою увагу на всіх чинниках існування українського суспільства, які є пріоритетними в формуванні стійкості нашої держави. Зокрема, всі ці питання були порушені після початку позиційної війни Російської Федерації проти України в Донецькій і Луганській областях. Внаслідок затяжної позиційної війни українську спільноту і керівництво держави почало турбувати питання реінтеграції тимчасово окупованих території південного Донбасу.

Російська агресія в 2014 році виявила свій вплив не тільки в Україні, а й за її межами. Так, за словами дослідниці, на саміті Північноатлантичного Альянсу, який відбувався 8-9 липня 2016 року в польській столиці Варшаві

було підкреслено, що стійкість тої чи іншої держави, яка є членом НАТО, є прямою домінантою, яка формує можливості для стримування потенційної загрози, і сприяє якісному виконанню того чи іншого військового завдання. На даному саміті було вказано, що в сьгоднішніх реаліях світ стикається не тільки з військовими загрозами. Не менш загрозовими є гібридні атаки, які переходять у довготривалі війни. Вказані війни мають небойовий характер, і спрямовані на дискредитацію того чи іншого політичного режиму з його подальшим поваленням, яке відбувається внаслідок дестабілізованої суспільно-політичної ситуації в певній країні.

Одним з ключових запитів, які були підняті на вказаному саміті, це те, що національна стійкість є адекватною, коли в повному обсязі забезпечено сталий розвиток держави і громадянського суспільства. Насамперед країни, які є членами Європейського Союзу, оцінюють загальну стійкість через аналіз розвитку своїх держав. Дане питання стало важливим не тільки для країн західної цивілізації, які представлені в НАТО і ЄС, а й всіх країн, які є членами Організації Об'єднаних Націй [7].

Якщо ми прагнемо до розуміння ролі Збройних сил України як головного чинника, що дозволяє втримати національну стійкість, яка базується на національній безпеці, то слід критично проаналізувати пропозиції науковців Інституту стратегічних досліджень до Верховного Головнокомандувача ЗСУ і Президента України Петра Порошенка. Зокрема, ними були озвучені суворі дорікання в бік тодішнього Президента, які стосувалися затягування втілення в дію Закону України про Національну безпеку України від 21 червня 2018 року. Даний закон чітко визначає терміни і положення, які стосуються сфери Національної безпеки і оборони України. Чітко регламентує функції кожної силової структури, її призначення в мирний і воєнний час. Серед новизни цього закону ми можемо відмітити порушення питання цивільного контролю, у якому задіяні всі органи влади в Україні. Але, повертаючись до критики Президента з боку наукової спільноти, серед важливих факторів, які були зазначені у профільному звіті, це повна відсутність сучасної системи управління силами

оборони з фаховим керівництвом на чолі. Щоб ці процеси відбувалися задовільно, вкрай є необхідним поступове осучаснення всіх систем оборонного планування і управління. Не менш значимим є цілком нове удосконалення планування з подальшим застосуванням всіх сил Оборони, де попередньо буде проведено трансформацію Міністерства оборони та Збройних сил України. Ймовірно, ці три фактори мають бути спрямовані на приведення силового сектору до стандартів НАТО, де чітко проведено розподіл повноважень між Збройними силами і міністерством оборони. Очевидно, що доповідачів турбувало швидкоплинне закінчення терміну дії документа, що передбачає завершення оборонного планування і формування нового стратегічного оборонного документа – «Стратегічний оборонний бюлетень».

Додатковим документом до бюлетеня мала стати нова програма Державного розвитку Збройних сил України. Вимоги зі сторони представників Національного інституту стратегічних досліджень до П. Порошенка щодо проведення даних заходів лунали з серпня 2018 року. Вони аргументували свою вимогу тим, що попередній оборонний огляд було проведено ще у вересні 2008 року. Тривалість минулого огляду склала рівно рік. Зазначається, що окрім вказаного огляду в обов'язковому порядку має бути проведено оборонний цикл. Цикл першого річного оборонного огляду тривав цілих 5 років. Перший оборонний цикл бере свій початок з 2013 року. Після майже трьох місяців російсько-української війни, в травні 2014 року було проведено другий оборонний огляд, який звужив оборонний цикл до 3 років. Але Верховний Головнокомандувач Збройних сил України П. Порошенко з певних причин відтермінував початок нового циклу профільного планування. Питання чергового планування і оборонного циклу було поширено в публічній площині тільки 16 травня 2019 року. Це поставило в скрутне становище Міністерство оборони України під головуванням Генерала армії України С. Полторака, яке в терміновому порядку провело оборонний огляд за 1,5 роки.

Якщо говорити про якість і структуру виконання оборонного планування, то існують певні організаційні процедури. Першим кроком до кожного

планування має бути затвердження програми Національної безпеки і оборони України, яка заздалегідь має бути повністю розробленою. Наступним кроком, який базується на основі тієї чи іншої Стратегії національної безпеки і оборони, є покрокове узгодження Президентом України стратегії воєнної безпеки, яка має на меті зміну діючої воєнної доктрини. Виконання даного кроку дозволяє перейти до впровадження або розробки Стратегії безпеки і оборони України, яку можна використовувати в розробці Програми державного розвитку Збройних сил України. Додатково слід згадати, що в хронологічному проміжку 2016-2019 рр. було проігноровано виконання переважної більшості поставлених завдань. Насамперед це стосувалося реформування Збройних сил та інших сил оборони. Дане реформування передбачало приведення одного з ключових секторів Національної безпеки і оборони України до стандартів Північноатлантичного Альянсу. Також зміни передбачали прийняття правових норм, які впорядковують питання військових пенсіонерів, сімей військовиків, солдат, які брали участь в бойових діях. Аналітиками підкреслюється, що розробка, затвердження і обговорення Стратегії національної безпеки, Програми розвитку Збройних сил, Оборонного бюджету, огляду з одночасним циклом, який розтягується на кілька років, має відбуватися спільно з виконавчою гілкою влади, де головним виступає Міністерство оборони України, Президент України, як гарант територіальної цілісності і недоторканості нашої держави. В спільній роботі вони узгоджують основні фінансові моменти, які дозволяють сформувати бюджет для забезпечення військової стратегії. Законодавчу складову, яка відповідатиме основним законам нашої держави. Кадрову складову, яка дозволяє провести підбір кваліфікованих офіцерів, які мають відповідну освіту, орієнтовані в питанні оборонно-промислового комплексу, державної таємниці і правового статусу військовослужбовців.

Ведучи мову про дані якості, ми апелюємо до закону, який напряду зачіпає військово-промислову політику. Першою новизною серед змін, які стосуються військовослужбовців, є можливість працевлаштування в установах

військової промисловості. Судячи з критики аналітиків Національного інституту стратегічних досліджень, що стосувалися кадрових питань, то насамперед мали відбутися суттєві кадрові зміни в Раді національної безпеки і оборони (РНБО), головою якої є Президент України. Окрім змін в РНБО мали відбутися зміни у воєнному кабінеті, який перебуває в підпорядкуванні Ради національної безпеки і оборони. Хронологічні рамки для виконання даних завдань було відведено такі – 2019-2020 рр. Але вже після завершення президентської каденції П. Порошенка згадані наміри уповільнилися. Тут можна дійти висновку, що не тільки розробка стратегії Національної безпеки і оборони, а також відповідного бюлетеня, який переходить в оборонний цикл, який має тривати роками, необхідно враховувати всі складові, серед яких кадрова, яка у випадку правильного підходу дозволяє здійснити відбір професійних виконавців з військової спільноти. Не варто виключати з вимог забезпечення прав військовослужбовців, які здатні підставити бойове плече в скрутний момент, коли мова йде про організацію військово-промислового сектору, який виступає пріоритетним в розбудові Збройних сил України. Тут ми маємо відходити від того, що перераховані нами зміни, які носили рекомендаційний характер і були спрямовані на реформування Збройних сил України, пройшли обговорення на зовнішньому рівні з політичною спільнотою країн-членів НАТО. Якщо наша держава не виконуватиме так зване «домашнє завдання», то в найближчі десятиліття підвищується ризик неотримання навіть плану дій щодо членства в Північноатлантичному Альянсі.

Дуже цікавим фактом, який порушується в доповіді як вимога, є те що відбір на вищі керівні офіцерські посади має відбуватися виключно на квотній основі. Це можна пояснити тим, що він передбачає призначення не тільки в ЗСУ, але й в інших воєнізованих формуваннях. Але дискусійним питанням залишається знаходження професіоналів в силовому секторі. Членів Інституту стратегічних досліджень обурювало питання призначення управлінців з політичних кіл замість компетентних лідерів у військовій справі. Невдоволення є цілком справедливим, оскільки Президент країни, яка продовжує перебувати

в стані війни, ігнорував відбір на ключові силові посади фахівців, які проявили свої лідерські і професійні якості, маючи бойовий досвід, а надаючи перевагу небойовими офіцерами з досвідом служби в тилу, яким зберігали не принципи офіцерської честі, а принципи відданості командуванню. Варто не забувати, що Президент України самостійно вносить пропозиції голові українського уряду щодо призначення заступників голови МОУ.

Ще одним хронологічним фактором, який був перешкодою для виконання оборонних оглядів, циклів, і кадрових змін, було запізнеле доручення Верховного Головнокомандувача до секретаря Ради національної безпеки і оборони України щодо долучення професійних іноземних експертів, громадян України, до виконання частини 1, статті 26 про Національну безпеку України, які мали до грудня 2019 року разом з апаратом РНБОУ та Національним інститутом стратегічних досліджень провести спільну діяльність, результатом якої мало б стати обговорення, розробка і втілення нової Стратегії національної безпеки і оборони, яка б підготувала Україну і її громадян до повномасштабної фази російсько-української війни. Варто зазначити, що стратегія, яка стосується національної безпеки, є основою, яка допомагає всім учасникам організаційного процесу ретельно підготувати відповідну аргументацію для подальшого ухвалення на законодавчому рівні і затвердження Президентом України.

Цікавим фактом, який порушується в звіті аналітиків Інституту стратегічних досліджень є той, що реалізація нової стратегії національної безпеки і оборони України була передана наступнику П.Порошенка – В.Зеленському. Новий Президент України, обіймаючи посаду Верховного Головнокомандувача, не мав жодного військового досвіду, а за військово-обліковою спеціальністю був діловодом, обмежив виконання і втілення даної стратегії до кінця 2019 року. Тут варто звернутися до політичної складової, яка бере свій початок з квітня 2019 року. Тоді під час президентської кампанії в проміжку між першим і другим туром В.Зеленський в статусі кандидата обіцяв повне припинення конкурентної боротьби між Генеральним штабом, як

органом військового управління, що відповідає за якісне проведення військових операцій, і Міністерством оборони України, яке зобов'язане організувати роботу всіх підрозділів і департаментів МОУ, особливо тих, які відповідальні за матеріально-технічне, фінансове, морально-психологічне, освітнє і харчове забезпечення. На перший погляд, це є об'єктивним політичним популізмом, який спрямований на накопичення електоральної підтримки серед виборців, які не мають достатнього виборчого досвіду, не тільки як виборець, але й як агітатор або спостерігач. В країні, яка перебувала на той момент в стані війни з Російською Федерацією вже шостий рік, подібні політичні обіцянки є вкрай недоречними, оскільки в певній мірі мають абсолютно протилежний ефект. Неможливо повністю налагодити гармонійну взаємодію між військовим і політичним керівництвом, якщо людина, яка не орієнтована в силовому секторі, почне займатися кадровими питаннями в Збройних силах України. На даний популістський крок зі сторони В.Зеленського була реакція експертів, які мають десятиліття військового досвіду в Збройних силах України. Мова йде про військового експерта, полковника запасу ЗСУ О.Жданова. На його переконання, управління Генеральним штабом має бути покладено не на генерала чи полковника, а військовослужбовця, який може мати звання старшого солдата, який перебуває в рядовому складі військової ієрархії. Його функціональними(бойовими) обов'язками є підтримання боєготовності всіх Збройних сил як в мирний, так і у воєнний час. Серед зобов'язань Міністерства оборони України має бути якісне і своєчасне матеріально-технічне і речове забезпечення. Але обмежуватися виключно завчасно виготовленими харчовими наборами, військовим взуттям, або т.з.в. «берцями», які мають бути комфортними для того чи іншого військовослужбовця і придатними за будь-яких погодних умов на рівні з якісно виготовленим військовим обмундируванням, де одну з ключових ролей відіграє термобілизна, яка захищає українського солдата від переохолодження на лінії зіткнення чи під час несення військової служби на території частини, яка підпорядкована тому чи іншому військовому командуванню тому чи іншому міністру, не варто.

Кандидуючи на пост голови МОУ або перебуваючи на вказаній посаді, міністр повинен коригувати або розробляти стратегію розвитку Збройних сил України, яка має торкатися хронологічного проміжку в 5-10 років. Водночас представники політологічної спільноти теж висловили власну думку щодо даної пропозиції В.Зеленського. У свою чергу П.Олещук в 2019 році, коментуючи політичну стратегію В.Зеленського, вказав на так званий Нормандський формат, в якому Україна перебувала до 2020 року, де окрім нашої держави перебували Франція, під головуванням Франсуа Оланда, і Німеччина, на чолі з канцлеркою Ангелою Меркель. До Нормандського формату також було запрошено Сполучені Штати Америки і Велику Британію. Ключове, на чому ми маємо зосередити нашу увагу, це потенційна можливість перемовин з Російською Федерацією, як країною, яка шість років продовжувала збройну агресію проти суверенітету і територіальної цілісності нашої держави. В політичному плані це передбачало навмисну відмову від певної частини території в обмін на тимчасовий мир з північним сусідом. Тут ми також можемо простежити часткову або повну втому від затяжної позиційної війни з Росією, яка тоді носила локальний характер. Можливо, учасники Нормандського формату могли не здогадуватися, що 24 лютого 2022 року Російська Федерація на чолі з В.Путіним почне повномасштабну агресію проти України.

Підбиваючи підсумок, ми можемо погодитися з думкою О.Жданова про те що МОУ виконує роль головного тиловика і стратега, який заздалегідь планує майбутнє Збройних сил України. Але обов'язково працюючи зі стратегією слід враховувати інфраструктурні, фінансові і технічні можливості. Також категорично не можна виключати кадрову складову як одну з ключових, що допомагає наближати нашу державу до стандартів Північноатлантичного Альянсу. Генеральний штаб Збройних сил України є відповідальним за проведення військових операцій і навчань в усіх родах Збройних сил України. Також Генеральний штаб має підтримувати якісну комунікацію між оперативними командуваннями і керівниками родів військ та оперативними

районами. Особливо це актуально під час повномасштабної агресії Російської Федерації. Неприємним моментом є те, що під час війни посилюються політичні маніпуляції, які безпосередньо торкаються Міністерства оборони і Генерального штабу. Але дуже важливо розуміти, що без швидкої оперативної взаємодії Генерального штабу, Збройних сил і Міністерства оборони України не буде можливим втілення стратегії розвитку Збройних сил України.

Слід вчергове згадати про кадрові питання в Збройних силах України. Першою ланкою, яка визначає моральну і духовну складову офіцера Збройних сил України, це освіта. Освіта допомагає якісно оцінити всю систему підготовки кадрів для силового сектору України. На переконання С.Сьоміна, О.Резнікової і В.Горбуліна, концепція розвитку сектору безпеки і оборони, яка запропонована Указом Президента України П. Порошенком від 14 березня 2016 року, наголошує на тому, що складова сектору Національної безпеки України, окрім Президента України як Верховного Головнокомандувача, залишаються Збройні сили України як головний елемент збереження української державності. Державна прикордонна служба України як воєнізоване формування, чийми функціональними (бойовими) обов'язками є захист державного кордону, забезпечення, якісного перетину державного кордону громадянами України і особами з інших країн. Своєчасно виявляти предмети, що становлять загрозу безпеці і життєдіяльності громадян України. Національна гвардія України, яка є допоміжним воєнізованим формуванням, яке покликане допомагати Збройним силам України у відновленні територіальної цілісності України, охороні державного кордону і забезпеченні громадського правопорядку. Державна спеціальна служба транспорту, метою якої є забезпечення логістичними засобами і сприятливими умовами для Збройних сил і інших воєнізованих формувань в мирний і воєнний час. Служба безпеки України як орган, який спрямований на забезпечення дотримання безпеки в напрямку антитерористичної боротьби, моніторингу внутрішньої безпекової ситуації і практичної підготовки особового складу для важких безпекових ситуацій і покращення власних професійних навичок. Міністерство

внутрішніх справ України як орган виконавчої гілки влади, який відповідальний за організацію роботи підпорядкованих формувань, серед яких Національна поліція України, яка зобов'язана підтримувати правопорядок в усіх регіонах України, запобігати скоєнню злочинів і сприяти прозорому розслідуванню злочинів. Міністерство оборони України як гілка виконавчої влади під контролем профільного міністра, яка відповідальна за організацію стратегії розвитку Збройних сил України, контроль за організацією харчування військовослужбовців, оцінкою матеріально-технічного стану, рівня військової освіти, кількості і якості житлового фонду, для формування квартирних черг для військовослужбовців та їх родин. Укладення договорів про співпрацю з іноземними партнерами. Самостійним формуванням бюджету з попередньою оцінкою фінансової ситуації. Відповідальним контролем за державними закупівлями в сфері оборони і перевіркою якості військової техніки або оснащення. Нести відповідальність за кадрові призначення в МОУ, уникаючи політичної корупції, відомої як кронізм або непотизм. Уникати протистоянь між Генеральним штабом Збройних сил України, Кабінетом Міністрів України, Верховною радою України, і військовиками. Державна служба охорони України, чії функціональні обов'язки спрямовані на захист життя і здоров'я перших осіб держави, супровід і охорона іноземних гостей, охорона представників органів виконавчої влади. Цілодобова охорона органів влади. Державна міграційна служба, яка покликана регулювати, громадянські відносини між українською спільнотою і державою. Забезпечити своєчасне і якісне видання всіх дозвільних документів, які підтверджують особу того чи іншого громадянина України. Запобігати незаконній міграції іноземних громадян спільно з державною прикордонною службою. Також серед складових присутня Державна служба спеціального зв'язку і захисту інформації, яка сприяє захисту доступу до державної таємниці [8, 9, 10, 11].

Досліджуючи Збройні сили України як один з головних чинників захисту територіальної цілісності держави, одночасно аналізуючи джерельну базу, звертаємося до М.Белескова, який дуже чітко характеризує методику ведення

бойових дій армії Російської Федерації в ХХІ столітті. Ми частково можемо погодитись з аналітиком з приводу того, що для Російської Федерації воєнна доктрина є ключовою, оскільки дозволяє підтвердити свої експансіоністські наміри, вибудувавши міцну мілітаристську політику. Якщо відштовхуватися від початку російської агресії 20 лютого 2014 року, яка почалася з Півдня нашої країни, а саме з Автономної Республіки Крим, то після першої фази агресії проти України російське військово-політичне керівництво наприкінці того ж року напрацювало відповідну військову доктрину. А через рік була напрацьована Стратегія національної безпеки. Звертаючись до доповіді М. Белескова, автор наголошує на тому, що російська інтервенція станом на 2021 рік є тривалою і її метою є підтвердження своєї ролі на міжнародній арені. Дана агресія Російської Федерації передбачає втілення антизахідної політики, що спрямована проти Європейського Союзу і Сполучених Штатів Америки. Аналізуючи воєнну доктрину, а точніше сучасний спосіб ведення війни Російською Федерацією, разом з М. Белесковим, то треба починати свій аналіз з грузинської військової кампанії, яка тривала з 8 по 13 серпня 2008 року. Це наштовхує нас на думку, що Збройні сили Російської Федерації не є елементом державності, який спрямований на захист територіальної цілісності і недоторканості кордонів, а інструментом впливу на суспільно-політичну ситуацію в іншій країні, шляхом здійснення військових злочинів, за які потім Російська Федерація категорично відмовляється нести відповідальність. В своїй доповіді М.Белесков зауважує на тому, що російське військове командування пропонує зміну співвідношення між військовиками строкової форми служби на користь солдат, які проходять службу за контрактом. Теоретично можливо, що з солдат-контрактників командування окупаційної армії може сформувати батальйонно-тактичні групи (БТГр), які у військовій науці складають до 500-1000 особового складу. На їх переконання, вони будуть якісно виконувати всі бойові завдання. Також доповідач згадує про можливість переозброєння не тільки Сухопутних чи Високомобільних десантних військ, а й навіть Військово-морського флоту. Додатково вони хочуть розширити можливості для

збільшення бойової підготовки військовослужбовців. Не дискутуючи про реорганізацію воєнної організації, яка так і залишилася тільки в планах і не зазнала змін. Судячи з повномасштабної агресії російські війська продовжуватимуть використовувати подібну тактику. Якщо порівняти Збройні сили Російської Федерації і Сполучених Штатів Америки, як члена Північноатлантичного Альянсу, то російська армія не змогла досягти кількісної та якісної переваги. Також важливо, що незважаючи на перевагу в кількісному співвідношенні російська армія перебувала в режимі стримування від повномасштабної агресії проти України. Зокрема, автор у доповіді ще у 2021 році наголошував на тому, що серед патріотично налаштованої частини українського населення присутня мотивація до партизанської боротьби проти російських окупаційних сил, що й було підтверджено після початку повномасштабної агресії 24 лютого 2022 року, коли на тимчасово захоплених територіях Півдня і Сходу України місцеві мешканці, які координовані українськими спеціальними службами, продовжували ліквідацію і замаху на представників окупаційної адміністрації, які були представниками заборонених політичних сил або російськими офіцерами. Якщо аналізувати російсько-українську війну до 24 лютого 2022 року, то можна відзначити, що дуже важливим для військового керівництва лишається питання кількості техніки і особового складу для тих наступальних операцій, з подальшою організацією окупаційної влади, яка складається зі заздалегідь завербованих осіб, які належать до силового сектору або державних службовців. Додатково варто підкреслити, що проблеми виконання окупаційних операцій можуть виникнути в регіонах, які Російська Федерація бачить як сухопутний коридор до тимчасово анексованої Автономної Республіки Крим. До нього в повному складі мали увійти Запорізька, Херсонська, Харківська, Донецька, Луганська, Миколаївська, Одеська і Дніпропетровська області. Очевидно, що анексувавши дані області Росія отримувала доступ до підприємств, які формують економіку країни. Також вона б змогла отримати міцні переговорні позиції в тому чи іншому форматі. Дуже справедливою є думка, що російське військо

командування не несе жодної відповідальності за втрати, травмування, каліцтво або зникнення безвісти серед особового складу. Особливо це підтвердилося під час повномасштабної агресії РФ, коли військовий окупаційний контингент щоденно втрачає по 500-1000 осіб, які складають ту чи іншу батальйонно-тактичну групу. Шалені втрати Російської Федерації змушують її до збільшення примусово мобілізованих осіб для формування нових БТГр. Додатково М.Белєсков зазначає, що для повномасштабного вторгнення Російської Федерації Збройним силам РФ потрібно було сформувати не більше 218 батальйонно-тактичних груп. Також нам важливо зрозуміти, що окрім формування груп в особовому складі, вкрай необхідно підтримувати матеріально-технічне забезпечення кожного військового-окупанта. Російське військове командування, плануючи підготовку до військової операції, абсолютно не враховує військовий потенціал свого противника. Російський генералітет, починаючи з 1991 року, так і не зміг напрацювати нову військову стратегію для своїх військовослужбовців. Навіть якщо порівнювати попередні 8 років позиційної війни з сухопутними і високомобільними військами Російської Федерації в Донецькій і Луганській областях, то ми чітко можемо оцінити нездатність російських командувачів робити висновки з власних організаційних, тактичних, топографічних і матеріально-технічних помилок, які були допущені під час всієї російсько-української війни. Доречно підкреслити, що навіть після 24 лютого 2022 року, коли війна між Росією і Україною перейшла в повномасштабну фазу, то російський військовий окупаційний контингент, який орієнтовно складав 300 тис. особового складу, продовжував в щоденному порядку нести великі втрати серед особового складу і військової техніки. Це ми можемо пояснити тим, що на переконання російських офіцерів вищої ланки, перевага в чисельності військовиків і техніки дозволяє вплинути на супротивника психологічно і зменшити боєздатність в кількісному і якісному плані. Але водночас перевага російської сторони в людській і технічній чисельності навіть допомогла Збройним силам України в знищенні боєздатних військових частин РФ. Але негативною стороною цього є високі

втрати серед українських військовослужбовців, які змушують Генеральний штаб і Міністерство оборони України до проведення додаткової мобілізації. Також відповідними органами військового управління проводиться робота щодо військового обліку жінок за певними військово-обліковими спеціальностями.

Також М.Белєсков ще до початку повномасштабного вторгнення акцентував увагу на тому що в українській спільноті лишалася поширеною думка, що громадяни України втомилися від війни і прагнуть до її завершення. Тут ми також маємо розділити дане питання на 2 складові: перша, яка вказує нам, що будь-яка затяжна війна прямо або безпосередньо впливає на економіку країни. Порівнюючи ситуацію з 2014 роком, російсько-українська війна була в фазі локальної позиційної війни, наша держава втратила Автономну Республіку Крим і окремі райони Донецької і Луганської областей. Вказані регіони були економічно стратегічно важливими. Також наша держава втратила єдиний в Україні патронний завод. Варто не забувати і про появу в Донецькій і Луганській областях так званих «сірих зон». Під визначенням «сіра зона» ми розуміємо прифронтову територію, яка теоретично може перебувати в радіусі 500-1000 метрів від лінії зіткнення, на якій відсутній будь-який адміністративний апарат та офіційна присутність військових сил. Мешканці «сірої зони» позбавлені права користування адміністративними послугами з української сторони через неможливість гарантування безпеки, або ж недовірою до української влади, що є наслідком злочинної пропаганди РФ, а саме споживання російського інформаційного продукту.

У своєму аналізі варто повернутися до другого року російсько-української війни, а саме до 2016 року, коли російські війська продовжували своє перебування біля російсько-українського кордону. За оцінкою Белєскова, в 2016 році російські війська здійснили низку ротаційних і організаційних заходів. Так, в результаті таких заходів відбулося утворення 22-го військового корпусу з місцем базування в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим. Відтоді в 2017 році даний корпус став одним з ключових військових

корпусів на півострові. Також в 2016 році російські військовослужбовці активно розпочали побудову оборонних споруджень навколо російсько-українського кордону. Також додатково росіянам вдалося створити ряд військових частин на кшталт трьох мотострілецьких бригад, а саме 3-ої, 144-ої і 155 бригад. Вони разом з 4-ою, 2-ою танковими, і 42 мотострілецькою бригадою мали скласти ударне угруповання для майбутнього вторгнення в Україну. М.Белєсков погоджується з думкою В.Короткого, який в 2020 році наголошував, що поблизу україно-російського кордону зосереджено близько 1100 танків і 330 літаків, які готують до повномасштабного вторгнення в Україну. Тут ми фокусуємо нашу увагу на тому, що тоді Україна була головуючою в ОБСЄ. Він спирається на генерал-лейтенанта Л.Головатюка, який тоді обіймав посаду начальника управління міжнародного співробітництва і верифікації Збройних сил України. На переконання генерала, Російська Федерація вже тоді змогла накопичити певну кількість сил, які здатні почати повномасштабну агресію проти України. Також зі слів генерал-лейтенанта, РФ повинна інформувати про розміщення своїх військовослужбовців і техніки. Так, РФ за шість років війни з Україною вже змогла мілітаризувати півострів Крим. Мабуть, тим самим натякаючи на те, що у зв'язку з окупацією Криму, де допоміжним чинником виступав Чорноморський флот РФ, і допомогло значно розширити його. Без цієї складової, ймовірно, російсько-українська війна не почалася б. Додатково Л.Головатюком було наголошено, що будь-яке переміщення або накопичення військової техніки країни-агресора, якою є Російська Федерація, мала бути підконтрольною міжнародній спільноті, яка, на жаль, до 24 лютого 2022 року ігнорувала наміри РФ щодо повномасштабного вторгнення, до якого та готувалася після початку Мінського формату в 2014 році, змінивши гарячу фазу позиційною війною. Тоді кількість присутніх російських військ в Україні і біля її кордонів оцінювалася таким чином, що в Південній частині Донецької і Луганської областей росіянами було сформовано 1-й і 2-й армійський корпуси, які були суттєвим допоміжним військовим елементом для найманців, які склалися з колишніх працівників спецслужб

Збройних сил і місцевого криміналітету, який частково поповнив лави терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР». Загальна чисельність особового складу складала 35 тисяч осіб [12, 13, 14, 15].

Як висновок можна сказати, що організація оборонного планування України є неможливою без порівняння стратегій оборони країн, які є членами НАТО. Для якісного планування системи оборони України в часи російсько-української війни, вкрай необхідно бути обізнаними в системі безпеки і оборони країни-агресора.

РОЗДІЛ 2

ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1 Історія політичних процесів формування Сил оборони України

Станом на 2019 рік організаційна структура Десантно-штурмових військ Збройних сил України складала 10 бойових частин. Серед яких: 25-та повітрянодесантна бригада, яка розташовується в селищі Гвардійське, Дніпропетровської області; 95-та бригада з міста Житомир, де базується командування ДШВ ЗСУ, а саме військова частина А3771; 80-та бригада, чие місце дислокації є Львів, на території оперативного командування Захід.

Згадані бригади першими з ДШВ взяли участь в АТО/ООС з 13 квітня 2014 року.

Також в структурі наявні 6 частин забезпечення, 199 навчальний центр, і військово-топографічна служба, частина якої дислокується в Житомирі, під номером 124. Підготовку професійних військовослужбовців продовжує здійснювати Одеська військова академія Десантно-штурмових військ та потужна Національна військова академія імені Петра Черняховського в Києві. Бойові частини Десантно-штурмових військ призначенні для ведення першочергових бойових дій на території України у випадку вторгнення [16].

Якісне виконання бойових завдань неможливе без забезпечення. Відповідні військові частини є важливими у функціонуванні пунктів управління Командування Десантно-штурмових військ, особливо їх безпека і оборона. Частини сприяють правильному обміну інформації, розгортанню і підтриманню у постійній готовності до експлуатації інформаційних систем, засобів інформатизації з автоматизованими системами управління військами. Основою забезпечення підрозділів Десантно-штурмових військ є повітрянодесантна техніка, разом з речовим і матеріальним майном.

Основними функціональними (бойовими) обов'язками Десантно-штурмових військ є: знищення ворожих центрів управління військами і проведення операцій у тилу супротивника; запобігання використанню бойового резерву противника; знищення повітряного десанту і угруповання противника, що прорвали сухопутний, морський або повітряний кордони держави; укріплення і утримання пріоритетних об'єктів, які визначені рубежами для безперешкодного забезпечення, своєчасного оперативного розгортання сил Десантно-штурмових військ в районах, які є операційними зонами.

Поміж основних бойових завдань Десантно-штурмові війська мають повноваження для взяття участі у боротьбі і знищенні незаконних збройних формувань на території України, бойове використання в міжнародних операціях, метою яких є збереження миру і безпеки. Здійснюють заходи задля збереження життя і здоров'я громадян України на об'єктах державної

власності, здійснюючи їх охорону, і виконуючи завдання, які визначені законами України за межами держави.

Представниками виконавчої влади, а саме Міністерством оборони України, було зазначено, що саме Десантно-штурмові війська, як один з органів військового управління, вирізняються своєю мобільністю та швидкістю розгортання в будь-якому оперативному районі. Але, безумовно, це залежить від ситуації на полі бою, оскільки відмінністю Десантно-штурмових військ від Сухопутних сил є мобільність, яка є перевагою українського військового десантника – своєчасне прибуття на певну бойову локацію, визначену командиром і командуванням. Додатково військовослужбовці мають бути фізично і морально налаштовані до самостійного виконання бойового завдання у випадку виникнення критичної ситуації, де насамперед йдеться про збереження життя і здоров'я особового складу, разом з військовою технікою і дисципліною, в тому чи іншому відділенні, батальйоні, взводі або роті. Це дуже важливо не тільки для практичного покращення рівня підготовки, а й для збільшення морально-бойового духу, спільно з навичкою орієнтування військовика в нестабільній місцевості і негайної евакуації військових побратимів в безпечну зону в разі стратегічного відступу і можливого оточення, яке переходить в загрозовий для життя особового складу «котел» [17].

До 2020 року кількість військовиків Десантно-штурмових військ України, за оцінкою Лондонського інституту стратегічних досліджень та британського видання *The Military Balance*, складала: 7 бригад, до яких входять 5 десантно-штурмових, 1 повітрянодесантна і 1 аеромобільна. Польське джерело *Defence24* оцінило кількість військовослужбовців у 8000 особового складу наприкінці 2021 року [18].

Не можна залишити поза увагою командувачів Десантно-штурмових військ України, які були в цей період. Так, з 2019 року по 2021 рік командувачем Десантно-штурмових військ був генерал-лейтенант Євген Мойсюк. До свого призначення він був першим військовослужбовцем, який отримав бойовий досвід 2014-2015 років, перебуваючи на посаді заступника

командира батальйону. Службу в Десантно-штурмових військах він почав в 2000-2002 роках в місті Болград, оперативного командування Південь, в 25 повітрянодесантній бригаді. В 2004-2005 роках був в складі Українського миротворчого контингенту в республіці Ірак. В період з жовтня 2008 до квітня 2009 року перебував в Косово з подібною місією. З 2009 по 2011 рік навчався в Національному університеті оборони імені Петра Черняхівського [19]. У 2012 році отримав призначення командира 1-го парашутного полку 25-ї бригади у званні полковника, мавши досвід управління 3-м парашутним полком. У березні 2014 року керував військовою колоною 25-ї повітрянодесантної бригади з метою захисту кордону і виходу до нього. У грудні 2018 року був призначений першим заступником командувача Десантно-штурмових військ в званні генерал-майора. 21 серпня 2019 року Євген Мойсюк був призначений командувачем Десантно-штурмових військ України у зв'язку з обранням генерал-лейтенанта Михайла Забродського народним депутатом України Верховної Ради України.

У грудні 2019 року Є. Мойсюку присвоєно звання генерал-лейтенанта. В липні 2021 року генерал-лейтенанта Є. Мойсюка призначено заступником Головнокомандувача Збройних сил України [20].

Варто зазначити, що Є. Мойсюк дуже позитивно висловлювався щодо методів ведення бойових дій Десантно-штурмовими військами. Зокрема він підкреслював, що до подій 2014 року в підрозділах ДШВ ЗСУ перевагу віддавали виключно теоретичній підготовці на полігонах, без застосування в зоні бойових дій. Події квітня-травня 2014 року значно змінили Десантно-штурмові війська, які здобули практичний (бойовий) досвід в зоні АТО/ООС. Також як командувач він усвідомлював, що може початися широкомасштабна агресія Російської Федерації проти України. Особливо важливо додати, що станом на 2020 рік командування ДШВ концентрувалося на вирішенні двох ключових завдань – а) виконання завдань в складі Операцій Об'єднання сил в Донецькій і Луганській областях; б) не менш важливим чинником був всебічний розвиток для покращення функціонування частин і підрозділів

Десантно-штурмових військ Збройних сил України. Для якісного виконання бойових завдань в Десантно-штурмових військах було проведено й відремонтовано ряд техніки й озброєння [21].

Стандарти НАТО передбачають оновлення озброєння, але головне – це наявність матеріалів для відновлення і ремонту технічного бази. Особливо це було підкреслено під час конференції «Досягнення та здобутки у 2019-му та перспективи Десантно-штурмових військ Збройних Сил України у 2020 році» з нагоди 29 річниці створення ДШВ ЗСУ. Подія відбулася 21 листопада 2019 року в місті Житомир. Під час своєї доповіді генерал-лейтенант Євген Мойсюк підкреслив суттєве просування українського військового десанту в підготовці особового складу. Було успішно виконано поставлені бойові завдання в зоні Операції Об'єднаних сил і на полях міжнародних навчань з партнерами. Серед пріоритетів було створення збалансованих умов служби між солдатами і офіцерами, де сувора офіцерська вимогливість і людяність мали рівність. Ключовий висновок полягає в тому, що нормальна психологічна атмосфера у бойовому колективі є індикатором для успішного виконання кінетичних дій на полі бою. Не менш важливим є новітнє озброєння, бронетанкова та автомобільна техніка, високоточні засоби ураження, які надходили у війська протягом 2019 року. Найвагомішим чинником є підготовка кожного військовика ДШВ за відповідною спеціалізацією. Окремо було згадано про інформаційну роботу щодо комплектування Десантно-штурмових військ за контрактом.

Якщо ми говоримо про стандарти Північноатлантичного альянсу, то слід зазначити, що трансформація підрозділів і військових частин починається з організаційно-штатних структур. Вихід до взаємодії з органами управління є ключовим етапом до інтеграції ДШВ ЗСУ до НАТО.

Важливо також додати, що в Десантно-штурмових військах, а саме в місті Житомир, де розташоване командування відповідного органу військового управління, в 2020 році було відкрито заклад повітрянодесантної підготовки для усіх військовослужбовців Збройних сил України. Метою його відкриття є

напрацювання і розвиток додаткових бойових навичок, як повідомив полковник Десантно-штурмових військ Юрій Галушкін. Відкриття закладу повітрянодесантної підготовки ставить за мету перехід до стандартів НАТО в сфері своєчасної логістики на полі бою. Це має допомогти особовому складу якісно виконувати бойові завдання, особливо коли мова йде про десантування особового складу на висоті від 8000 метрів під час парашутного десантування і проходження в тилу противника на відстані до 40 кілометрів з одночасним скидом відповідного обладнання і боєприпасів військовою авіацією в тил противника. Для відпрацювання даної практики до Десантно-штурмових військ на 100 млн. грн надійшло військового озброєння, яке перебуває на балансі країн Північноатлантичного альянсу [22].

У цей період змінюється і символіка ДШВ, що має символізувати перетворення та оновлення військ. Під час конференції для журналістської і військової спільноти, було продемонстровано нові нарукавні знаки – шеврони для військовиків Десантно-штурмових військ, які служать в даному органі військового управління [23].

Не залишено поза увагою комемораційну практику в Десантно-штурмових військах Збройних сил України. Комемораційна практика покликана зберігати пам'ять про військовослужбовців ЗСУ, які загинули під час російсько-української війни, яка почалася 20 лютого 2014 року.

19 листопада 2019 року було анонсовано присвоєння почесного найменування одному з підрозділів 95-ої окремої десантно-штурмової бригади в місті Житомир, яка базується в зоні відповідальності оперативного командування Північ. Присвоєння найменування пов'язано з тим, що 3 червня 2014 року в зоні проведення АТО, поблизу міста Слов'янськ Донецької області, внаслідок підбиття української військової колони російськими окупаційними військами, загинув підполковник бригади Тарас Сенюк. Він зі своєю групою передислоковувався з міста Ізюм Харківської області до Слов'янська, який у червні-липні 2014 року був однією з головних гарячих точок російсько-української війни. Це була одна з втрат тодішніх Високомобільних десантних

військ бойового офіцера-десантника, який був долучений до народження нової професійної армії та мав багатий практичний бойовий досвід.

Підходячи до висновків і попередньо опрацювавши трійку поданих джерел, маємо зазначити, що Десантно-штурмові війська Збройних сил України, в хронологічний період 20 лютого 2019- 23 лютого 2022 рр. вибудували власну позитивну стратегію розвитку в складі Збройних сил України. Першою позитивною стороною є матеріально-технічне оновлення українського військового десанту, яке відіграє суттєву роль у протистоянні з Російською Федерацією. Другою, але також важливою стороною, є створення умов для теоретичного і практичного відпрацювання навичок кожного десантника для подальшого успішного застосування в бойовій ситуації. Ідеологічну роль відіграє комемораційна практика в ЗСУ, яка набула свого значення після 20 лютого 2014 року. Комеморація допомагає зберегти пам'ять про загиблих військовослужбовців, незалежно від рангу і звання. Допомагає у виховній роботі з особовим складом [24].

Говорячи про ідеологічно підготовленого десантника, то, за словами екс-командувача Десантно-штурмових військ генерал-лейтенанта Михайла Забродського, його підготовка в залежності від військової спеціальності, які додалися у військовому десанті, займають певний час. Дана думка М.Забродського пов'язана з тим, що перші хвили мобілізації в 2014-2015 роках потребували більш швидкої підготовки військовослужбовців. Також він підкреслює, що, окрім бойових навичок, солдат має бути вихований в душі зацікавленості щодо вибору роботи в рамках служби. Тому генерал-лейтенант М. Забродський обстоює ідею професійного комплектування Десантно-штурмових військ України. Так, в Десантно-штурмових військах України перевагу віддають кандидатам не тільки з відмінними фізичними даними, а й ментальним розумінням і усвідомленням всіх ризиків для свого життя і здоров'я. Також доречно розуміти, що в сучасних Десантно-штурмових військах відсутня гендерна проблема. М. Забродський зауважує, що є певні умови проходження служби жінок-військовиків, які передбачені виконанням

бойових завдань в тилу противника. Цілком зрозуміло, що чоловік-десантник від природи є більш витривалим.

Не можна не згадати про введення в Десантно-штурмових військах експериментальних рот. Михайлом Забродським висловлена думка, що метою цього є залучення до виконання бойових завдань батальйону, який має перевагу в підготовці задля бойових інтересів бригади під час виконання завдання [25].

Генерал-лейтенант М. Забродський також зауважує, що сучасна парашутна система, з якою працюють українські десантники, є більш технічно досконалою, ніж її радянські аналоги й мінімально залежать від, наприклад, напрямку вітру. Він зазначає, що протягом 14 днів солдат не тільки опановує практичні стрибки з парашута, але має якісно його обслуговувати. Ще одним позитивним моментом є те, що в ДШВ ЗСУ надходять нові безпілотні комплекси для розвідки на війні. Також разом з цим нові зразки одягу і продовольче забезпечення, яке сприяє взаємодії в даному роді військ.

Повертаючись до особи Є. Мойсюка, який був командувачем Десантно-штурмових військ протягом 2019-2021 років, то, на його переконання, один з недоліків кадрового відбору у військовий десант є сімейні обставини того чи іншого десантника, який є годувальником своєї родини. Додатково він підкреслив, що під брак часу в першу чергу потрапляє командирський склад. В сьогоденнішніх реаліях генерал-лейтенант Євген Мойсюк наголошує на тому, що ключовою якістю кожного військовика ДШВ ЗСУ є лідерські якості, які є мотиватором для кожного солдата, який обрав службу в Десантно-штурмових військах. Мова йде про командирів взводів, які після сержантського складу складають основу будь-якої армії. З його слів, саме командир взводу є наставником для новобранців, який навчає їх навичкам володіння військовою технікою. Кожен солдат є особистістю і до нього треба знаходити підхід. Генералом Мойсюком також не було залишено поза увагою, питання якості парашутних систем. Зокрема, проблема не тільки в кількості даних систем, а в точності, яка дозволяє правильно використовувати їх, як на навчаннях, так і на бойовій практиці. Щодо рівня офіцерської підготовки, то було позитивно

оцінено Одеську військову академію, яка готує офіцерів Десантно-штурмових військ на відповідній кафедрі [26]. Як висновок, це є свідченням розширення умов для професійного розвитку військовиків Десантно-штурмових військ.

2.2 Становлення та розвиток Десантно-штурмових військ Збройних сил України

Дуже доречно звернутися до колишнього секретаря Ради Національної безпеки і оборони України Володимира Горбуліна, який зауважив на тому, що 24 лютого 2022 року почалася світова війна, де Російська Федерація є країною-агресором, змінивши позиційну війну на повномасштабну. Він акцентував увагу і на показових політичних подіях в Україні, які передували російсько-українській війні. Зокрема на події жовтня 2003 року, коли розпочався російсько-український конфлікт за острів Тузла [53]. Також знайшлося місце для згадки про Касетний скандал 2001 року [54], який відомий нам як «Плівки Мельниченка», після якого політика Президента України Леоніда Кучми стала більш проросійською. Одним з висновків В. Горбуліна є те, що західний світ досі суттєво боїться розпаду Російської Федерації, пояснюючи це можливим загостренням безпекової ситуації та наявністю у РФ найбільшого в світі ядерного арсеналу. Ми лише можемо погоджуватися або не погоджуватися з можливим розпадом Російської Федерації, який в наш час є неможливим.

Тут ми доходимо цілком зрозумілого і логічного висновку, що російська агресія проти України, яка почалася 20 лютого 2014 року, мала під собою внутрішнє і зовнішнє підґрунтя в нашій державі, на яку не звертали увагу західні партнери. Прелюдією та першим кроком до російської агресії проти України, як ми й згадували вище, став конфлікт за острів Тузла в 2003 році. На жаль, тодішнє військово-політичне керівництво і його наступники проігнорували загрозу вторгнення регулярних російських військ Російської Федерації на територію суверенної і незалежної держави Україна. Лише після 2014 року почалися поступові зміни, які позначалися в речовому і матеріально-

технічному забезпеченні військовослужбовців ЗСУ, включно з Десантно-штурмовими військами [27].

У роботі маємо оцінювати думки не тільки вітчизняних експертів, а й брати до уваги закордонних колег, які мають власний, але вкрай упереджений погляд на російсько-українську війну, яка змінила локальну фазу на повномасштабну 24 лютого 2022 року. Зміна фази остаточно привернула увагу західного соціуму до російської проблеми в Україні не тільки інформаційно, але гуманітарно й матеріально-технічно.

Доречно також звернутися до британського джерела Daily Telegraph, в якому говориться про збільшення військового бюджету Збройних сил Великої Британії на 2023-2024 роки. Це безпосередньо пов'язано з повномасштабною агресією Російської Федерації проти України. В статті підкреслюється, що можливе зменшення бюджету є не тільки питанням економічної безпеки, але й світового лідерства [28]. Але, оцінюючи це джерело з політичної точки зору, ми бачимо посилення внутрішньополітичних розбіжностей між Міністерством Оборони Британії і Казначейством [29].

Водночас Сполучене Королівство спрямовує значні фінансові зусилля на допомогу України у період повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Це свідчить про те, що Британія постачатиме протиповітряні ракети АМРААМ задля уникнення атаки по цивільним об'єктам в Україні, як це зазначив голова міністерства Оборони Британії Бен Волес [55]. Західні країни, посилюючи українську ППО, переслідують мету не тільки захистити цивільну інфраструктуру від ракетних атак РФ, а й нівелювати повітряні атаки росіян з допомогою дронів типу «Шахед», які Російська Федерація закуповує у Ісламської республіки Іран. Мова йде про постачання протиповітряних і радарних систем. Наразі в Україну вже доставлено певну кількість антирадарних систем. Головним завданням даних систем є визначання траєкторії польоту ворожої ракети з метою її збиття. Більш ймовірно, що члени НАТО хочуть закрити українське небо за ізраїльським зразком, утворивши таким чином залізний купол, захистивши цивільну інфраструктуру. Також для

України планується доставка кількох британських систем. Вони представляють собою антирадарні системи для захисту українського повітряного простору, які здатні знешкоджувати цілі на відстані до 15 кілометрів.

На переконання британської влади, повномасштабна війна Російської Федерації проти України може призвести до компромісного вирішення конфлікту між Британським міністерством оборони і Казначейством [30]. Таким чином, геополітичні тривоги в світі, які безпосередньо пов'язані з військово-політичною ситуацією в Україні, в тимчасовому проміжку, спрямовує більшість матеріальних ресурсів на врегулювання безпекової ситуації в Центрально-Східному регіоні. Тут ми можемо зробити певний висновок про те, що країни-члени Північноатлантичного альянсу (НАТО) мають сформований консенсус щодо врегулювання військової загрози для Заходу шляхом надання зброї Україні.

Можемо висунути гіпотезу, що наслідком російсько-української війни стане формування Україною, Великою Британією і Сполученими Штатами Америки нової системи колективної безпеки задля протистояння повторній агресії Російської Федерації. Варто підкреслити, що світова спільнота єдина в думці, що попередня безпекова система вже не працює після 24 лютого 2022 року. Ця концепція базувалася на умиротворенні агресії президента РФ Володимира Путіна. Це проявлялося в поступовому проведенні помірної санкційної політики щодо Російської Федерації. Протягом 2014-2022 років міжнародною спільнотою жодного разу не було поставлене питання про виплату репарацій Росією через дії своїх військовослужбовців на територій Криму і Донбасу. Україна попередні вісім років російсько-української війни поступово проводила зміни в Збройних силах України, отримуючи практичний досвід ведення бойових дій з регулярними частинами армії Російської Федерації і їхніми найманцями. На думку Ю. Габермаса, Захід, як і Російська Федерація, добре знають, що не мають можливості та бажання перебувати в стані постійного шантажу. Також він глибоко переконаний, що якщо Брюссель і Вашингтон залишать Україну в цей складний момент, то це буде виглядати

аморально з їх сторони. Додатково це розпалило б постійні внутрішні чвари серед членів Європейського Союзу і НАТО. Ця думка має право на існування, оскільки на даний момент військово-політична ситуація складається на користь України. Єдиний недолік Збройних сил України, який є фактором затримки просування звільнення захоплених РФ територій, є недостатня кількість зброї для виходу на кордони 1991 року.

Водночас аналітиками Інституту стратегічних досліджень висловлено думку щодо стратегії розвитку Національної безпеки і оборони. Вона передбачає поступовий перехід від призовної до контрактної системи комплектування силового сектору. Першочергово увага приділяється таким воєнізованим структурам, як Національна гвардія України, Державна служба транспорту, Державна прикордонна служба, Служба зовнішньої розвідки, Державна служба спеціального зв'язку, Служба безпеки України і Державна служба охорони. Це було зумовлено тим, що Україна готувалася до повномасштабної агресії Російської Федерації. Варто зазначити, що дані силові структури використовуються в мирний і воєнний час для підсилення Збройних сил України в бойових діях задля уникнення критичної ситуації. Втім, зазначимо, що законодавча база врегульована виключно для військовослужбовців Служби зовнішньої розвідки Національної гвардії України. Всі інші силові структури поки мають неврегульовану законодавчу базу. Це також пов'язано з невизначеністю щодо компактною кількості Збройних сил разом з воєнізованими формуваннями [31].

Щодо рекомендацій, то аналітики НІСД акцентують увагу на тому, що треба прискорити документаційну складову, яка передбачає розвиток сил оборони, де ключовим є якість військовослужбовців і техніки, а не виключно особового складу, як це було при Радянському Союзі. Тут чітко простежується історична паралель з країнами Заходу, які впроваджували політику роззброєння, де одним з принципів була відмова від призовної армії, яку змінює контрактна. Це пояснюється тим, що солдат-контрактник «коштує» дешевше, ніж строковик. Другим поясненням є те, що мистецтво війни змінюється, і

кількість не є перевагою перед науково-технічною якістю. Стратегія Національної безпеки і оборони України полягає в чітко встановленій кількості якісно підготованих військовослужбовців, які забезпечені новими зразками військової техніки і виробленою стратегією для ведення бойових дій.

Але дуже важливо зазначити, що Стратегія Національної безпеки і оборони передбачає збільшення особового складу в період воєнного стану. Так званий мобілізаційний резерв, який змінено законом Верховної Ради України, який передбачає збільшення чисельності особового складу на період повномасштабної агресії Російської Федерації проти України.

Щодо інших воєнізованих структур, то, наприклад, першочерговою кількістю військовослужбовців Державної служби транспорту становила 5 тисяч особового складу, з яких 164 становили працівники ДССТ. Повертаючись до рекомендацій, то слід зазначити, що на законодавчому рівні слід усунути юридичні перешкоди, які передбачають подвійне підпорядкування. Це допоможе відмежувати державну службу від служби в тій чи іншій силовій структурі.

Даний підхід є дуже правильним, бо згідно стандартів НАТО, військовослужбовець не може займати посади в цивільній державній службі. Це допомагає уникнути надмірної політизації силової структури, якщо ми говоримо про державних службовців у Збройних силах України і інших силових структурах.

Аналітики підкреслюють, що дана рекомендація передбачає не тільки оптимізацію правової бази, яка не створює правових колізій в системі Збройних сил України і інших силових структурах України випадків суміщення посад в силовому секторі і державній службі. Це поступово повертає довіру громадського сектору до військовослужбовців, бо пріоритетним для кожного солдата є присяга українському народу.

Стратегія Національної безпеки і оборони України передбачає повну оптимізацію силового сектору, який є забезпеченим новими зразками зброї і техніки. Допомагають встановити нормативно-правову базу органам

законодавчої влади задля уникнення незручностей, які пов'язані з суміщенням посад. Це дуже правильний крок, бо допомагає зменшити корупційні ризики на державній службі і в силовому секторі. Якщо порівнювати Національну гвардію України [56], то станом на 2015 рік комплектація особового складу становила 84%. Тобто більшість особового складу даної воєнізованої структури склали військовики контрактної служби.

Також нами було визначено, що незалежно від кількості особового складу, сучасний український військовик потребує більше якісного і оновленого матеріального і технічного складу. Це пов'язано з тим, що війна ХХІ століття відрізняється своєю динамічністю і науково-технічним розвитком. Відповідно до цих складових, має бути змінена теоретична підготовка майбутнього офіцера у вищому військовому закладі. Це безпосередньо пов'язано з оновленням навчально-методичної бази всієї військової освіти в Україні. Також не варто відокремлювати військові навчання, де пріоритет дається не тільки командно-штабні навчання, а й бойові, де також запрошуються представники країн Північноатлантичного альянсу задля обміну практичним досвідом.

На переконання С. Власюка, який аналізує загрози українській безпеці в умовах глобалізації, після подій 11 вересня 2001 року, російського вторгнення в Грузію 8 серпня 2008 року, безпековий сектор зазнав змін і Україна не стала виключенням. Такі явища як тероризм і міжнародне розповсюдження зброї, лише збільшило свої географічні масштаби. Разом з цим, посилилася криза державних інститутів в країнах пострадянського і європейського простору, яка негативно позначилася на довірі громадян до них. Вказані факти лише підсилили Російську Федерацію в її намірах домінування на світовій арені, як експансіоністського лідера, який здатний тримати в страху цивілізований світ виключно за допомогою силового та інформаційного інструментів, який використовує неправдиву інформацію. Також дослідником було підкреслено важливість ризику розвитку низки заморожених конфліктів, як це відбулося в Південній Осетії 13 серпня 2008 року, внаслідок чого Грузія втратила 20%

території. Також доречно згадати Придністровський конфлікт, який з 1992 року перебуває в замороженому стані. В усіх випадках вигодонабувачем з конфліктів є Російська Федерація [32].

Можемо констатувати, що перебіг російсько-української війни та намагання РФ підважити світову систему безпеки через можливе розморожування таких «сплячих» конфліктів, лише посилюватиме конфронтацію між НАТО і так званою Організацією договору колективної безпеки (ОДКБ), яка була створена Російською Федерацією на противагу Альянсу. Нагадаємо, що до складу ОДКБ входять: Вірменія, Казахстан, Таджикистан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизстан і Республіки Білорусь. На даний момент ми бачимо трансформацію та реорганізацію НАТО та деградацію ОДКБ. Це пов'язано з низкою військових поразок Російської Федерації в Україні завдяки матеріальній і технічній допомозі країн Північноатлантичного альянсу ЗСУ.

Водночас маємо не забувати про військову загрозу з Республіки Білорусь, яка була підтверджена на практиці 24 лютого 2022 року. Одним з перших кроків, які має зробити Україна щодо Білорусі, це терміново розірвати дипломатичні відносини до зміни політичного режиму в Мінську. З початку повномасштабної агресії жоден білоруський дипломат не засудив режим Лукашенка за пряму підтримку агресії РФ в Україні. Так, Білорусь стабільно підтримує резолюції ООН на користь російського агресора. Переконані, що безпека європейської спільноти, а відтак і Центрально-Східної Європи, неможлива без вільної Білорусі. Український політичний клас має розширити співпрацю з ширшим колом опозиції в Білорусі. Не лише з осередком Світлани Тихановської. У цьому контексті є нагальним формування спільного інформаційного простору для донесення до білоруської та української аудиторій правдивої інформації щодо ситуації в Республіці Білорусь. Як сусіди ми мало знаємо один про одного. Ми висловлюємо таку тривогу, бо Республіка Білорусь як член Організації договору колективної безпеки, є повністю залежною від військово-промислового сектору Російської Федерації.

Додатково варто підкреслити, що Білорусь і Росія вже декілька років проводять спільні навчання під назвою «Союзна рішучість», метою яких є мілітарна можливість створити загрози країнам Балтії і Польщі. Більш того, білоруські військовослужбовці екіпіровані і озброєнні за російським зразком. Як член ОДКБ, Республіка Білорусь брала участь в придушенні політичних повстань в Республіці Казахстан в січні 2022 року, разом з військовиками Киргизстану і Вірменії.

З початком повномасштабної фази російської військової агресії 24 лютого 2022 року, білоруський військово-адміністративний апарат допомагає російським окупаційним Збройним силам у знищенні українського суверенітету і державності, як матеріально і технічно, так і морально. Білоруські військові чиновники і їхні родини вже отримали персональні санкції, які передбачають заборону на відвідування ряду країн Європейського Союзу.

Отже, помилково називати Республіку Білорусь і Російську Федерацію окремими суб'єктами міжнародної політики. В цьому військово-політичному протистоянні Олександр Лукашенко і Володимир Путін спільно допомагають одне одному в руйнуванні повоєнного світового порядку, який було встановлено після Ялтинської конференції 1945 року [57], коли В. Черчилль, Г. Труман і Й. Сталін домовились щодо перерозподілу світу після Другої світової війни.

Сьогодні В. Путін та О. Лукашенко протистоять демократичним режимам, які сформувалися після 25 грудня 1989 року. Це нашоєвхує нас до думки, що система колективної безпеки, яка сформувалася в першій половині ХХ століття, є повністю знищеною. Першочергово загроза військового зіткнення з Російською Федерацією існує для країн колишнього соціалістичного табору, а саме Республіки Польщі, Латвії, Литви і Естонії, які були окуповані попередником Росії – Радянським Союзом в 1939 і 1940 роках. Також дискутуючи про Республіку Білорусь в контексті повномасштабної війни Російської Федерації проти України, не варто відокремлювати інформацію опозиційно налаштованих джерел до режиму Олександра Лукашенка. Так, з 16

по 26 січня 2022 року в Білорусі проходили двосторонні навчання Військово-космічних сил Російської Федерації і повітряних сил Республіки Білорусь.

Це було черговим підтвердженням того, що територія Республіки Білорусь продовжує використовуватися Росією як повністю мілітаризована, окупована територія. Доречно згадати, що саме з Білорусі російські окупаційні військові колони рушили в бік Києва, але були зупинені підрозділами Збройних сил України разом з територіальною обороною, Державною прикордонною службою, Національною гвардією України. Безумовно, на Північному напрямку від Києва російська сторона мала кількісну перевагу, яка оцінюється в 40 тисяч особового складу. Окупація північної частини Київської області Російською Федерацією тривала з 24 лютого по 1 квітня 2022 року. Під час бойових дій Збройними силами України була використана тактика заманювання противника вглиб своєї території з метою його поступового знищення.

Також ключовим фактором на початку повномасштабної війни України з Російською Федерацією був контроль управління над військами. Успіхом стала чистка кадрів в Генеральному штабі Збройних сил України. У своєму інтерв'ю британському виданню The Economist Головнокомандувач Збройних сил України генерал-лейтенант Валерій Залужний зазначив, що йому довелося звільнити 11 представників генеральського складу, який не був готовий до другої фази російсько-української війни [58].

Генерал-лейтенант В. Залужний, продемонстрував військову майстерність і професіоналізм у гарячій фазі російсько-української війни завдяки вдалій координації дій з військово-політичним керівництвом країни, оперативними командуваннями, командувачами родами і іншими воєнізованими формуваннями. Також важливо, що напередодні повномасштабного нападу Російської Федерації на Україну військово-політичному керівництву країни вдалося провести мобілізацію, де бойовий резерв складав 700 тис. осіб, які отримали бойовий досвід в Донецькій і Луганській областях. Допомогло єднання українського суспільства.

Дискутуючи про зміни в Збройних силах України не варто залишити поза увагою рівень адаптації офіцерського складу до стандартів НАТО щодо присвоєння військових звань. Наприклад, присвоєння генеральського звання генерал-майора прирівнюється до статусу L згідно стандартів Північноатлантичного альянсу. Подібна практика доводить, що таким чином відбувається відокремлення військовослужбовців від політичної сфери. Але для повного розуміння питання національної безпеки ми маємо усвідомити суть і поняття національної безпеки для подальших кроків, які сприятимуть зміні не тільки Збройних сил України, зокрема Десантно-штурмовими військ як складових, а й всього силового сектору. На переконання О.Резнікової, В.Цюкала, В.Паливоди, С.Дрьомова і С.Сьоміна, національна безпека включає в себе першочерговий захист інтересів людини, члена суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз. До прикладу візьмемо Сполучені Штати Америки, де ключова увага приділяється захисту людини і громадянина. До неї в обов'язковому порядку має бути готова система забезпечення безпеки, щоб вчасно керувати потенційними загрозами і ризиками, які є гарантіями безпеки для громадян від державних і недержавних інституцій. Важливо зрозуміти, що кожна система забезпечення національної безпеки є тісно пов'язана з організацією держави і її внутрішнього і зовнішнього середовища. Серед об'єктів, які є складовими системи забезпечення національної безпеки є наявність самої держави, яка має усталену територіальну цілісність, демократичний лад, який гарантує висловлення громадянами власної незалежної думки і волевиявлення, яке доводить, що права людини і громадян є захищені конституцією даної держави. В нашому випадку, це є Україна, яка змушена вкотре підтвердити, що має політичну, економічну і соціальну стабільність.

Також для кожної цивілізованої держави, а також і для України, необхідне міжнародне розширене співробітництво. Національна безпека України є неієздатною без духовної складової. Не тільки розвиток демократії в усіх сферах життя, включаючи політичну, а й державну роботу над

збереженням культурної спадщини, яка є захисним елементом у гібридній війні з Російською Федерацією. Також культурна спадщина відіграє важливу роль у політично-моральному єднанні і порозумінні всіх громадян України, незалежно від етнічної, мовної, релігійної і регіональної приналежності.

Порушуючи питання захисту людини як громадянина, ми турбуємося про його життя і здоров'я, попередньо врахувавши епідеміологічні і екологічні фактори безпеки. Тут ми підходимо до логічного питання суб'єктності національної безпеки в Україні? Суб'єктами, які є дотичними до системи забезпечення, є представники управлінського апарату – представники держави і громадян. Держава бере на себе відповідальну роль в гарантуванні національної безпеки для своїх громадян. Самостійно, але з частковою допомогою органів влади, напрацьовує систему і стратегію для реалізації національної безпеки на роки або десятиліття, в залежності від військово-політичної ситуації.

Повернімося до основного сектору національної безпеки – оборонного. Він відіграє управлінську роль над всіма силовими органами, які захищають життя, здоров'я і інтереси громадян України. Ми пропускаємо важливе питання щодо функції системи забезпечення національної безпеки. Однією з основних функцій є планування забезпечення національної безпеки. Динаміка виявлення загроз системі національної безпеки. Розробка заходів нейтралізації загроз з метою відмінного функціонального стану системи національної безпеки [33].

Як висновок треба підкреслити, що повномасштабна агресія Російської Федерації проти України спричинила політичну нестабільність в Європі. Система оборони України має продовжити свій розвиток не в кількісній, а якісній площині, де технічна складова буде головною. Досвід російсько-української війни в період 20 лютого 2014 – 23 лютого 2023 рр., який зміцнив Збройні сили України і інші воєнізовані формування, які брали участь в АТО/ООС на території Луганської і Донецької областей, орієнтує систему Національної безпеки і оборони до поступового переходу на стандарти контрактного комплектування сил оборони. Дана система комплектування є однією з головних факторів інтеграції України до євроатлантичної спільноти.

Вона також допомагає врегулювати питання фінансування Збройних сил, Національної гвардії, Державної прикордонної служби і інших сил безпеки, бо військово-промисловий сектор має забезпечуватися, згідно стандартам НАТО, 2% ВВП держави.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В СФЕРІ ОБОРОНИ

3.1. Збройні Сили України у міжнародних військових навчаннях як елемент інтеграції до євроатлантичних безпекових процесів

Говорячи про відрізок з 2019 року по 23 лютого 2022 року, ми повинні згадати про міжнародні військові навчання під назвою «Кленова Арка 2021». Дані навчання проходили до 28 листопада 2021 року у навчально-тренувальному центрі (JTEC) НАТО і Сил оборони Грузії. Десантно-штурмові війська України були представлені штабом батальйону 80-ї десантно-штурмової бригади. Навчання проходили в складі багатонаціональної групи військовослужбовців Грузії, Литви, Польщі, Північної Македонії, Болгарії та Канади. У міжнародних навчаннях на правах спостерігача брав участь Командувач Десантно-штурмових військ бригадний генерал Максим Миргородський.

Також доречно згадати про закордонне навчання в Німеччині. В місті Хохенфельс разом з інструкторами НАТО розвідники Десантно-штурмових військ вчилися використовувати засоби імітаційної боротьби. Зазначимо, що тренування проводилися на території базування 173-ї повітряно-десантної бригади Збройних Сил США. Дана практика допомагає в активній фазі бойових дій. Тоді також були присутні військовослужбовці ще трьох країн світу. Дане навчання допомагає збільшити отриманий досвід для ведення бойових дій в сьогоденних умовах. Натомість генерал-лейтенант М. Забродський зазначає, що представники іноземних підрозділів приїждять в Україну для практичного і теоретичного обміну досвідом. Він суттєво відрізняється від застарілого радянського методу, де є суцільний монолог доповідача [25].

Також за вказаний хронологічний проміжок представники Десантно-штурмових військ брали участь в інших міжнародних військових навчаннях з метою покращення майстерності і розширення міжнародних зв'язків. Так, зокрема, окрім щорічних грузинських навчань «Кленова Арка», військовики Литовсько-польсько-української бригади, яка сформована в 2015 році, провели навчання на Яворівському військовому полігоні оперативного командування

Захід, що у Львівській області. Навчання було проведене в липні 2021 року. У навчаннях брав участь батальйон 80-тої повітряно-десантної бригади Збройних сил України. Партнери були представлені батальйоном Республіки Польща і взводом Литовської Республіки.

За словами начальника групи міжнародного військового співробітництва командування Десантно-штурмових військ А.Ушакова, такі військово-тактичні навчання проводилися вперше. Хоча Литовсько-польсько-українська бригада створена в 2015 році і мала характер об'єднаної, але всі навчання обмежувалися виключно командно-штабним сектором, який також має суттєве значення у військовому управлінні.

До навчання в обов'язковому порядку залучається штатна військова техніка, яка є на озброєнні підрозділів бригад. Основними завданнями буде практичне (бойове) відпрацювання захоплення і утримання певних об'єктів, з форсуванням водних переправ разом з бойовими діями в різних загальновійськових ситуаціях. Додатково А.Ушаковим було підкреслено, що протягом 2021 року бригади Десантно-штурмових військ Збройних сил України брали участь у міжнародних навчаннях Rapid Trident 2021 і «Об'єднанні зусилля 2021». Також А.Ушаковим було анонсовано участь військовиків у ряді навчань на кшталт Saber Guardian в Республіці Угорщина, де увага приділяється оперативно-штабним навчанням в єдиному тактичному фоні, спільно з військовослужбовцями Сполучених Штатів Америки [34].

Говорячи про навчання «Кленова Арка 2021», ми повинні звернути увагу на відпрацювання співпраці особового складу зі ЗМІ. Військовики Десантно-штурмових військ ЗСУ разом з військовослужбовцями багатонаціональної бригади, які представляли Грузію, Болгарію, Північну Македонію, Литву, Польщу і Канаду, відпрацювали практичну (умовну) співпрацю з представниками військової журналістської спільноти під час миротворчої операції. Сценарій полягав в тому, що офіцер на посаді командира десантно-штурмового батальйону бригади ДШВ провів зустріч з представниками засобів масової інформації. Наступним його кроком стало звернення до умовної

глядацької спільноти з закликом зберігати спокій щодо ситуації в даному операційному районі.

Дані дії мали позитивний відгук зі сторони міжнародних партнерів. В день проведення навчань підполковником Збройних сил Канади Джоном Флінтом була проведена лекція, яка порушила питання щодо ухвалення військовослужбовцями рішень в екстремальних ситуаціях. Дана практика нашоєхує нас на думку, що навчання, на яких військовослужбовці відпрацьовують подібні ситуації, сприяють нормалізації командно-штабної і бойової складової в армії [35].

У цілому оцінюючи двотижневі командно-штабні навчання «Кленова Арка 2021», які проводилися в Республіці Грузія 14-24 листопада 2021 року в навчальному центрі НАТО за підтримки Канадської тренувальної місії, мали позитивний результат. Участь в подібних міжнародних навчаннях допомагає встановлювати тісні та дружні стосунки з військовослужбовцями країн Північноатлантичного альянсу [36].

Щодо угорських навчань Saber Guardian, які відбулися 1 червня 2021 року в Болгарії, то ми вчергове бачимо поглиблення співпраці ЗСУ зі Збройними силами країн-членів НАТО. Під час даних навчань відпрацьовано взаємодію з сухопутним компонентом. З боку США тоді прозвучала заява, що Сполучені Штати завжди виступатимуть стороною, яка підвищує і підтримує відносини зі своїми партнерами задля стабілізації безпекової ситуації країн Північноатлантичного альянсу.

Аналізуючи дані навчання ми можемо зробити висновок, що українські військові десантники, які взяли участь в даному навчанні, отримали важливий досвід бойових стрільб, який нині використовується у відбитті російської агресії. Це серйозно вплинуло на ситуацію на фронті під час другої повномасштабної фази російсько-української війни, коли Збройні сили України використовують західні далекобійні системи для знищення сил противника, мінімізуючи втрати української сторони [37].

У багатонаціональних навчаннях взяло участь 15 країн. Україну представляли 4000 українських військовослужбовців. Важливим фактом є те, що відкриття навчання відбулося в оперативному командуванні Захід, а саме на Яворівському військовому полігоні у Львівській області. Навчання тривали до жовтня 2021 року. Вони були спрямовані на підвищення боєготовності, обороноздатності, задля оперативної діяльності під час бойових дій в тому, чи іншому операційному районі. На відкритті були присутні представники 81-ї ударної бригади зі Сполучених Штатів Америки. За словами бригадного генерала Збройних сил України В.Клочкова, дані навчання є важливими сходами до покращення військових навичок і поступової інтеграції до євроатлантичної спільноти. Це військове навчання дуже важливе для країн, які мають спільні кордони з Російською Федерацією.

Окремо оцінюючи міжнародні військові навчання Saber Junction 2021 у Німеччині треба виділити участь 81-ї аеромобільної бригади Десантно-штурмових військ оперативного командування Схід, яка базується в містах Краматорськ і Дружківка. Навчання проводилися недалеко від німецького міста Хохенфельс на базі Багатонаціонального міжвидового центру. Україну представили тактична група 122-го окремого аеромобільного батальйону. До прибуття на навчання особовий склад здобув бойовий досвід проти російської армії на лінії фронту, яка знаходиться в 80 кілометрах від місця дислокації. Представники даної бригади відпрацьовували бойові (практичні) навички з 2-им кавалерійським корпусом Збройних сил Сполучених штатів Америки [38].

Вперше досвід участі в міжнародних військових навчаннях Saber Junction у 2020 році в повному складі отримала 80-та Десантно-штурмова бригада, яка базується в місті Львів, в зоні відповідальності оперативного командування Захід. Навчання стартували 5 серпня 2020 року на території Федеративної Республіки Німеччина на базі базування 503 полку 173 повітряно-десантної бригади Збройних сил США в Європейському Союзі. Варто підкреслити, що дані навчання проводяться американською стороною, а саме командуванням 7-ї армії Сухопутних військ Сполучених штатів Америки. Після отримання і

налагодження військового спорядження, українські солдати перейшли до підготовки, яка включала в себе планування з обов'язковим проведенням інструкторського-методичних занять серед військових підрозділів на рівні взводу і роти з додатковою участю військових посередників [39].

Проведення подібних навчань спрямоване на поглиблення співпраці з НАТО. Бойові стандарти Північноатлантичного альянсу суттєво відрізняються від тих, які використовуються в країнах пострадянського простору. Так, в країнах Альянсу, де Збройні сили мають контрактну складову, акцент віддається тактичній складовій, яка передбачає атаку противника маневреними діями, в яких присутня військова хитрість. Ймовірно вона полягає в умінні вести позиційну війну на виснаження сил, які накопичив противник на полі бою. Неможливо успішно використовувати дану тактику, якщо особовий склад не є кооперованим у своїх діях, бо швидкість і час в тій чи іншій бойовій ситуації грає ключову роль в збереженні життя і здоров'я особового складу, разом з технічним станом озброєння. В сьогоденній ситуації ці дві складові є важливими для кожного солдата і офіцера, для якого якість важливіша за кількість [40].

Ще одними військовими навчаннями для ЗСУ стали Saber Junction, які проводилися у Федеративній Республіці Німеччина на початку вересня 2021 року. Локацією для проведення навчання став район, де розташовано німецький тренувальний полігон Хоенфельс. Метою навчання було повторне відпрацювання дальніх стрільб. До бойової практики було залучено 3000 військовослужбовців з 13 країн світу. Навчання тривали в період з 10 по 24 вересня 2021 року. Окрім України, яка тільки на шляху до членства в НАТО, до навчань приєдналися Північна Македонія, Боснія і Герцеговина, Молдова і Сербія. Це вкотре, показує нам, що чим більше ми відправляємо наших військовиків на навчання до представників Північноатлантичного альянсу з метою отримання навичок тактичної і бойової взаємодії, для реальних бойових дій, то тим кращими будуть успіхи в ключових військових операціях, спрямованих проти окупаційної армії Російської Федерації [41].

Ще одними міжнародними навчаннями, на яких наші військовики мали можливість покращити навички швидкого реагування, це Камбрійський патруль або Cambrian Patrol 2022 в Шотландії на території Сполученого Королівства Великобританії. Метою відпрацювання військових маневрів була можливість військовика працювати в команді. Щоб успішно пройти дане навчання, кожен військовослужбовець мав відповідати певним критеріям. Першим з них є навички ближнього бою. Другим – здатність організувати тренування на полі бою для роботи над помилками командира і особового складу. Це допомагає розвивати організаційні навички в тій чи іншій військовій атмосфері і допомагає покращити взаємовідносини в колективі, який разом з командуванням здобуває досвід професійної підготовки до бойових дій.

Враховуючи повномасштабну агресію Російської Федерації проти України, солдатам дуже важливо розпізнавати вибухонебезпечні предмети, оцінювати рівень їх загрози для військовослужбовців та цивільних. Вміти розмінювати і самостійно знешкоджувати дані предмети, навіть не будучи професійним сапером. Уважність солдата грає дуже важливу роль. Також кожен солдат повинен вміти правильно оцінювати технічний стан сил противника, що допомагає організувати стратегію того чи іншого бою.

Дуже важливо для кожного солдата бути орієнтованим в операційному праві і дотримуватися професійної етики. Дане вміння допомагає військовослужбовцям набути навичок емоційної витривалості під час роботи з особовим складом в бойовій і небойовій обстановці. Допомагає завоювати моральний авторитет. Дані перераховані навички допомагають виробити тактичну поведінку на полі бою. Також оцінюються навички володіння радіозв'язком, який допомагає координувати дії особового складу і по можливості прослуховувати перемовини противника.

Звідси ми можемо зробити висновок, що перераховані навички, формують в кожному військовикі лідерство, як головний чинник не тільки просування по службі, а й в бойових ситуаціях, де кожен командир має

зберігати швидку реакцію і холодний розум задля збереження життя і здоров'я особового складу [42].

3.2. Перспективи та прогнози розвитку ЗСУ після відновлення територіальної цілісності України: роль ДШВ

Дискутуючи про зміни в Збройних силах України в рамках міжнародних навчань, ми обов'язково маємо згадати про навчання країни-агресора Російської Федерації, яка попередні 9 років готувалася до другої фази війни з Україною. Мова йде про російсько-білоруські навчання «Союзна рішучість», які проводилися за два тижні до повномасштабного вторгнення в Україну. Підкреслимо, що територія Республіки Білорусь була використана як військовий плацдарм для порушення сухопутного кордону в Київській, Чернігівській і Житомирській областях оперативного командування Північ.

Російсько-білоруським навчанням «Союзна рішучість» в організаційному аспекті передувала анонсована В.Путіним заява про спільне навчання з білоруськими військами, про які було домовлено з самопроголошеним і повністю керованим білоруським президентом О. Лукашенком, і підтверджено міністром оборони Білорусі В. Хреніним, який підтримує військово-політичний курс російського керівництва. Після подій серпня-вересня 2020 року, білоруське військово-політичне підтвердило свою 100% залежність від Російської Федерації. Відтоді Білорусь є де-факто анексованою країною, яка становить загрозу для територіальної цілісності і суверенітету нашої держави.

Навчання «Союзна рішучість 2022» передбачали відпрацювання посилення охорони державного кордону Білорусі від уявного проникнення ворожих диверсійно-розвідувальних груп зі сторони країн колишнього соціалістичного табору, а саме Республіки Польща, Литви, Латвії і Естонії. Тому першочергово місцями удару на території України були обрані військові аеродроми і полігони в Західній частині країни. Звертаючись до територіальної прив'язки, ми згадуємо військовий аеродром в Білоруському місті Брест, що межує з Волинською областю України на Заході. Зі слів місцевих мешканців,

аеродром був обраний для даної діяльності, оскільки лісиста місцевість сприяла вдалому проведенню навчань для білоруських десантників, які за легендою виявили і знешкодили диверсійно-розвідувальну групу, додатково знищивши його авіацію і бронетехніку.

Військові навчання «Союзна рішучість 2022» були спрямовані на військове залякування країн Східної Європи, які є членами військово-політичного союзу НАТО з початку 2000-х років. У відповідь Уряд Польщі посилив безпекові заходи на своїх кордонах.

Тут ми маємо зазначити, що ігнорування небезпеки вторгнення російських військ з території Республіки Білорусь призвело до сумних наслідків 24 лютого 2022 року. Одним з головних недоліків є ігнорування укріплення державного кордону між Україною і Білорусією. Ця робота мала бути проведена ще під час першої фази російського вторгнення в Україну 20 лютого 2014 року, коли російські окупаційні війська в кількості 10-12 тисяч особового складу порушили морський і сухопутний кордони на Півдні України, в Автономній Республіці Крим, анексувавши її, і продовживши військову агресію в Донецькій і Луганській областях оперативного командування Схід під вигаданим прапором невизнаних Донецьких і Луганських народних республік.

Якщо оцінювати Збройні сили Республіки Білорусь в цілому, то дуже очевидною буде рівність військово-промислового комплексу з Росією. Однак, особовий склад білоруської армії не має жодного бойового досвіду участі у вених конфліктах. Військова техніка Білорусі та озброєння, тилове забезпечення є або виключно радянським, або виготовлені в Російській Федерації. Представники білоруської армії ніколи не брали участі в міжнародних навчаннях і конференціях з країнами НАТО.

Важливу роль в цьому аспекті відіграють санкції Європейського Союзу, спрямовані проти політичного режиму О. Лукашенка. Білоруські збройні сили не є представлені в жодному авторитетному джерелі з оцінювання рейтингу Збройних сил. Але це не означає, що ми повинні згорнути наші дослідження, які стосуються силового сектору Республіки Білорусь, як країни, яка є

співучасницею агресії Російської Федерації проти України. Першочергову відповідальність за союзну допомогу Росії в агресії проти суверенітету і територіальної цілісності України особисто має понести самопроголошений Верховний Головнокомандувач Збройних сил Республіки Білорусь Олександр Лукашенко. Покарання його як воєнного злочинця можливе за наявності доказів, які підтверджують участь білоруських військовослужбовців у повномасштабній збройній агресії Російської Федерації проти України [43].

Враховуючи всі згадані міжнародні військові навчання, в яких взяли участь українські військові десантники, які отримували досвід військової служби в Українській армії після 2014 року, на власному досвіді, змогли переконатися, що у війні XXI століття кількість не є суттєво важливою у майбутньому успіху військової операції. Без сумніву, фізична підготовка кожного солдата, незалежно від звання і досвіду служби, є дуже важливою, але сьогоденне мистецтво ведення війни будується на інтелектуальному розвитку військовослужбовця. Розум і хитрість дуже важливі у військовій справі. На бойовому досвіді окупаційна російська армія довела свою непрофесійність на бойовій практиці проваливши наступ на Півночі України в лютому – березні 2022 року.

Оцінюючи Десантно-штурмові війська в контексті міжнародних навчань протягом 2019-2022 років треба зазначити, що дані навчання допомогли військам оволодіти навичками ведення маневреної війни, удосконалити бойові можливості для подальшої координації своїх дій і підготувитися до повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Коли 20 лютого 2014 року почалася перша фаза російсько-української війни, матеріально-технічний стан всієї української армії був вкрай незадовільним. Під час процесу окупації і анексії Автономної Республіки Крим, ми стали свідками низького морально-бойового духу українських військовослужбовців, який ймовірно послугував масовій зраді присязі особового складу, або звільненню військовослужбовців з лав Збройних сил України.

Питанням залишається те, чи достатньо часу приділялося для військово-патріотичного виховання військовиків профільними політологами офіцерського складу. Дискутуючи про дану проблему, ми розуміємо, що військово-політична робота 2014 року, і навіть 2019-2022 років, була частково змінена, відійшовши від ліричної до прагматичної площини [44]. Також у цьому контексті звертаємо увагу на «Історію українського війська» колективу українських авторів [45]. Нами порушено питання, через те, що країна-агресор, на початку війни в 2014 році, аргументувала перехід на свій через начебто новий матеріальний стан, фінансове забезпечення і житловий фонд для поселення особового складу з власними родинами. Об'єктивно кажучи, до 2019 року патріотична риторика, була пріоритетною. Ймовірно через лірику, в якій було багато розмов і обіцянок, які до 24 лютого 2022 року, призводили до кадрового некомплекту серед особового складу, який повернувся з резерву після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України, навіть з усіма недоліками матеріального, технічного, речового і медичного забезпечення [46]. У перебігу нашого дослідження також застосовано актуальні національні та зарубіжні офіційні та незалежні медіаджерела [47 - 58]. У них ми знаходимо ретроспективу процесів у Силах оборони України та експертний аналіз поточного їх стану.

Ми маємо пам'ятати ціну участі військовослужбовців Збройних сил України в першій фазі війни з РФ для розуміння і аналізу помилок. Напрацьовувати нові підходи до розвитку Збройних сил України, включаючи ДШВ, які першими стали на захист кордонів в лютому-березні 2014 року.

ВИСНОВКИ

1. У своїй роботі автор, аналізуючи стан наукової розробки теми та джерельну базу, покладався більшою мірою на наукові розробки, напрацьовані насамперед українськими вченими та науковцями. Також у вивченні політичного підґрунтя розвитку Збройних сил України використано напрацювання військових експертів та аналітичних центрів, таких як Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Зокрема, аналітики інституту після початку російсько-української війни у 2014 році наголошували на необхідності актуалізації Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини, виконання положень яких було, по суті, провалено. Хоча на момент прийняття цього документу ці положення відповідали нормам демократії, містили в собі елементи безпекової політики європейських держав і держав-членів НАТО, а отже повинні були сприяти забезпеченню миру і стабільності у європейському регіоні. Метою таких документів є формування відповідної до ситуації державної політики національної безпеки і оборони, а також здійснення комплексного реформування сектору безпеки і оборони. Вже тоді постало актуальним питання перегляду позаблокового статусу України, який, очевидно, не відповідав національним інтересам нашої держави.

Гібридна війна РФ проти України та повномасштабне вторгнення російських військ 24 лютого 2022 року стало початком найбільш жахливої та кровопролитної війни в Європі з часів Другої світової війни. Збройні сили України проходять важке випробування, захищаючи суверенітет та територіальну цілісність держави. Відзначимо, що саме українські десантники, воїни Десантно-штурмових військ ЗСУ, і в 2014 році, з початком незаконної окупації півострову Крим та розвитком збройної агресії РФ на Донбасі, і в 2022 році, з початком широкомасштабного наступу агресора, виявились одними з найбільш боєздатних у лавах ЗСУ та прийняли на себе чи не основний ворожий удар.

2. Втім, не дивлячись на героїчну стійкість Збройних сил України у протистоянні окупаційним силам РФ, мусимо зробити висновок, що цієї війни

можна було б зовсім уникнути шляхом прискореного членства України та Грузії в НАТО. Таке рішення Альянс міг би ухвалити ще 2008 року на саміті в Бухаресті. Однак, учасникам 20-го саміту країн-членів НАТО не вистачило політичної волі для його прийняття. І хоча політика відкритих дверей Альянсу актуальна й нині, залежність розвитку Збройних сил України від політичної кон'юнктури та політичних сил у владі, при збереженні загального вектору на європейську та євроатлантичну інтеграцію, ще й досі є концептуальною проблемою Української держави.

Помилковою для України також виявилася концепція, що довгий час була побудована на переконанні щодо відсутності зовнішніх загроз для національної безпеки та територіальної цілісності держави. Така хибна впевненість опиралася на Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, який був підписаний в Будапешті 5 грудня 1994 року. Відмовившись від ядерної зброї, Україна покладалася на гарантії США, Великої Британії та Російської Федерації поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України. Концепція виявилася глибоко помилковою й вилилася у російську агресію. Також фікцією був і «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією», підписаний у 1997 році, в якому у статті 2 йшлося про те, що обидві «сторони, відповідно до положень Статуту ООН, вважають територіальну цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів».

Отже, помилковим виявилось і домінування концепції щодо визнання усіма країнами-сусідами України міжнародно визнаних кордонів та верховенства міжнародного права. Російська агресія проти нашої держави підірвала світовий безпековий порядок та порушила безпекову архітектуру, створивши передумови до розгортання бойових дій всередині Європи.

Варто у висновках відзначити і невинуваті очікування України щодо статусу нейтральної держави, який ще донедавна був закріплений у Конституції. Концепція умиротворення агресора нейтральним статусом теж виявилася

абсолютно неефективною. Нейтральність, позаблоковість, міжнародні договори та меморандуми, які начебто мали гарантувати Україні безпеку, призвели до деградації Збройних сил, домінування оборонної стратегії та втрати часу. Наразі гостро відчувається незавершеність реформування Збройних сил України.

3. Щодо перспектив розвитку Збройних Сил України, то у висновку маємо зазначити, що вони лежать у стратегії євроатлантичної інтеграції та приєднання до стандартів НАТО. У нашій роботі ми не окреслювали часові рамки входження України до Північноатлантичного альянсу, але вже наявність такої позиції в Конституції України, вся організаційна, структурна, ресурсна діяльність політичного та воєнного керівництва України напередодні повномасштабної російської агресії засвідчувала цей рух як основний. Були прийняті важливі правові документи, які ми згадували у роботі, активізувалася міжнародна співпраця як на рівні військового керівництва, так і тих, кому зараз довелося діяти у реальному бою. Тому не дивиною стало швидке опанування українськими військовими натівської тактики ведення сучасних бойових дій, використання прийомів управління сучасним боєм, застосування новітніх зразків техніки.

Варто згадати і український досвід миротворчих операцій. Так, наші військовослужбовці за час незалежності України взяли участь у 34-х миротворчих операціях. Зокрема, це операції ООН на території колишньої Югославії, в Анголі, Гватемалі, Таджикистані, Афганістані, Кувейті, Лівані, Судані, Кот-Д'Івуарі, Сьєрра-Леоне, Ефіопії та Еритреї, Грузії, а також в операціях НАТО в Боснії та Герцеговині, Косово, Іраку, операціях «Океанський щит» та «Активні зусилля». На цій базі ми можемо зробити висновок, що Збройні сили України у найближчий історичний період стануть своєрідним «драйвером» євроатлантичної інтеграції нашої держави як у сенсі воєнно-політичному, так і у сенсі репутаційному чи іміджевому. Коли професійне та непрофесійне (громадськість країн-партнерів) середовище судитиме про нашу

держави та прийматиме рішення на основі інформації та повідомлень про успіхи та історичні звитяги українського війська.

4. Окрім «драйвера» політичної євроатлантичної інтеграції України, Збройні Сили мають перспективи дати імпульс технічному розвитку військово-промислового комплексу. Зокрема, автоматизації і роботизації, що передбачає створення автоматизованих систем управління військами та озброєнням. Наприклад, українська розробка програмного забезпечення «Кропива» для планування, розрахунків та орієнтування на полі бою в режимі реального часу вже врятувала тисячі життів військовослужбовців.

Український ВПК навіть в умовах широкомасштабної війни здатен створювати крилаті ракети, оперативно-тактичні ракетні комплекси і ракетні комплекси стратегічного призначення. Досвід ЗСУ у російсько-українській війні відкриває перспективи для розробки та виробництва українських безпілотних авіаційних комплексів, наземних, морських, підводних і космічних роботизованих комплексів. А також виробництво боєприпасів усіх найменувань. Звичайно, з урахуванням безпекових вимог, таке виробництво буде налагоджене на території найближчих країн-сусідів, які є членами НАТО. Власне, це ще один аргумент на користь того, що ЗСУ є одним з локомотивів просування України до членства в Альянсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. "Обґрунтування необхідності актуалізації Стратегії національної безпеки України". Аналітична записка. *НІСД*.
URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/obgruntuvannya-neobkhidnosti-aktualizacii-strategii-nacionalnoi?_cf_chl_tk=2LyQs5vUSFwdZEsWzHHZE8FNfI8ThN.SZD8SO_Tgoilc-1678136621-0-gaNycGzNC6U (дата звернення: 29.04.2023).
2. Висновки і рекомендації щодо внесення змін до Закону України «Про основи національної безпеки України». Аналітична записка. *НІСД*.
URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/visnovki-i-rekomendacii-schodo-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukraini> (дата звернення: 29.04.2023).
3. Про національну безпеку України Стаття 27. Комплексний огляд сектору безпеки і оборони. *Головна - Законодавство України 2019 рік*.
URL: https://kodeksy.com.ua/pro_natsional_nu_bezpeku_ukrayini/27.htm (дата звернення: 29.04.2023).
4. Резнікова О., Сьомін С. Забезпечення безперервності процесу управління у сфері національної безпеки. *НІСД*.
URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/111AZ-governance-continuity-1_1_2-928b5.pdf (дата звернення: 29.04.2023).
5. Конституція України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*.
URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення: 30.04.2023).
6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV : станом на 8 лип. 2018 р.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (дата звернення: 30.04.2023).
7. Резнікова О. Шляхи забезпечення стійкості держави у контексті імплементації цілей сталого розвитку для України. *НІСД*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-06/CSR_3-02936.pdf (дата звернення: 30.04.2023).
8. Тютюнник В., Горовенко В. Рекомендації щодо першочергових кроків Президента України у сфері оборонної реформи та розвитку Збройних сил України. *НІСД*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-06.pdf> (дата звернення: 30.04.2023).
9. Про національну безпеку України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/page#Text> (дата звернення: 30.04.2023).
10. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження принципів прозорості та публічності у сфері формування та реалізації державної військово-промислової політики. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65849 (дата звернення: 30.04.2023).
11. Смірнов Ю. План Зеленського. Первые десять решений в случае победы. *LIGA*. URL: <https://www.liga.net/politics/articles/plan-zelenskogo-pervye-desyat-resheniy-v-sluchae-pobedy> (дата звернення: 30.04.2023).
12. Белесков М. М. Сучасний російський спосіб ведення війни: теоретичні основи і практичне наповнення. Нац. ін-т стратег. дослідж., 2021. URL: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2021.09> (дата звернення: 30.04.2023).
13. Сьомін С., Резнікова О. Система підготовки кадрів для сил безпеки України: проблеми та перспективи розвитку: аналітична доп. *НІСД*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-11/sistem_pidgotovki.pdf (дата звернення: 30.04.2023).

14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України" : Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016 : станом на 27 берез. 2021 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text> (дата звернення: 30.04.2023).
15. Ukrinform. 1100 російських танків і 330 бойових літаків уздовж кордону з Україною. *Укрінформ - актуальні новини України та світу.*
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3055672-1100-rosijskih-tankiv-i-330-bojovih-litakiv-uzdovz-kordonu-z-ukrainou.html> (дата звернення: 30.04.2023).
16. Структура ДШВ. *Десантно-штурмові війська (ДШВ) Збройних Сил України.* URL: <https://dshv.mil.gov.ua/istoriya/> (дата звернення: 30.04.2023).
17. Десантно-штурмові війська Збройних Сил України. *Міністерство оборони України.* URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/sklad-zbrojnih-sil-ukraini/visokomobilni-desantni-vijska-zsu.html> (дата звернення: 30.04.2023).
18. "Крилата піхота" України готується до нових рейдів у тилу ворога | Defense Express. *Військовий портал Defense Express - все про військову справу.* URL: https://defence-ua.com/army_and_war/krilata_pihota_ukrajini_gotujetsja_do_novih_rejdiv_u_tilu_voroga-6165.html (дата звернення: 30.04.2023).
19. Генерал Євген Мойсюк звільнений з посади командувача ДШВ. *Мілітарний.* URL: <https://mil.in.ua/uk/news/general-yevgen-mojsyuk-zvilnenyj-z-posady-komanduvacha-dshv> (дата звернення: 30.04.2023).
20. Призначено нового командувача Десантно-штурмових військ ЗСУ. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН.*
URL: <https://www.unian.ua/politics/10658058-priznachenno-novogo-komanduvacha-desantno-shturmovih-viysk-zsu.html> (дата звернення: 30.04.2023).

21. Командувач ДШВ ЗС України генерал-майор Євген Мойсюк: «Виконувати найскладніші бойові завдання – це наш головний пріоритет». *Десантно-штурмові війська (ДШВ) Збройних Сил України*. URL: <https://dshv.mil.gov.ua/komanduvach-dshv-zs-ukraini-general-major-yevgen-mojsyuk-vikonuvati-najskladnishi-bojovi-zavdannya-ce-nash-golovnij-prioritet> (дата звернення: 30.04.2023).
22. У 2019 році Десантно-штурмові війська отримали техніки більш як на 100 млн грн, – заступник командувача ДШВ. *Житомир.info | Новості Житомира* | *Новини Житомира*. URL: https://www.zhitomir.info/news_188399.html (дата звернення: 30.04.2023).
23. У Житомирі показали нові шеврони ДШВ та анонсували присвоєння 13-му батальйону імені Тараса Сенюка. *Житомир.info | Новості Житомира* | *Новини Житомира*. URL: https://www.zhitomir.info/news_188382.html (дата звернення: 30.04.2023).
24. Під Слов'янском погіб підполковник 95-ї житомирської бригади. *Житомир.info | Новості Житомира* | *Новини Житомира*. URL: https://www.zhitomir.info/news_135188.html (дата звернення: 30.04.2023).
25. Михайло Забродський: «Дуже просто будувати ідеологію для ЗСУ, коли ідеологія існує у державі». *Десантно-штурмові війська (ДШВ) Збройних Сил України*. URL: <https://dshv.mil.gov.ua/mixajlo-zabrodskij-duzhe-prosto-buduvati-ideologiyu-dlya-zsu-koli-ideologiya-isnuye-u-derzhavi/> (дата звернення: 30.04.2023).
26. ДШВ: Найголовніше - сила духу і фізичний стан, решті навчимо. *Десантно-штурмові війська (ДШВ) Збройних Сил України*. URL: <https://dshv.mil.gov.ua/dshv-najgolovnishe-sila-duxu-i-fizichnij-stan-reshti-navchimo/> (дата звернення: 30.04.2023).

27. Глуховський М. Володимир Горбулін: Розпочалася світова війна. *Главком* / *Glavcom*. URL: <https://glavcom.ua/interviews/volodimir-horbulin-rozpochalasja-svitova-vijna-905431.html> (дата звернення: 30.04.2023).
28. Defence budget on course for £2.5 billion-a-year cut amid soaring inflation. *The Telegraph*. URL: <https://www.telegraph.co.uk/politics/2022/10/29/defence-budget-course-25-billion-a-year-cut-amid-soaring-inflation/> (date of access: 30.04.2023).
29. Ben Wallace won't quit despite Rishi Sunak's refusal to commit to defence spending target. *The Telegraph*. URL: <https://www.telegraph.co.uk/politics/2022/10/24/rishi-sunak-wont-commit-spending-3pc-gdp-defence/> (date of access: 30.04.2023).
30. Defence spending to rise by more than a billion in victory for Ben Wallace. *The Telegraph*. URL: <https://www.telegraph.co.uk/politics/2022/12/23/defence-spending-rise-billion-victory-ben-wallace/> (date of access: 30.04.2023).
31. Шевцов А., Куплевацька О. Реалізація положень стратегії національної безпеки щодо реформування сил оборони. *НІСД*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-11/strat_nats-78904.pdf (дата звернення: 30.04.2023).
32. Власюк О. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. пр. Київ : НІСД, 2016. 528 с.
33. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України / О. Резнікова та ін. Київ : НІСД, 2015. 58 с.
34. Уперше за шість років існування: міжнародна бригада ЛитПолУкрбриг вийде на тактичні навчання. *АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/05/01/upershe-za-shist-roviv-isnuvannya-mizhnarodna-brygada-lytpolukrbryg-vyjde-na-taktychni-navchannya/> (дата звернення: 30.04.2023).
35. «Кленова Арка – 2021»: учасники відпрацювали взаємодію зі ЗМІ під час миротворчої операції. *АрміяInform – Інформаційне агентство*

- АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/11/24/klenova-arka-2021-uchasnyky-vidpraczuvaly-vzayemodiyu-zi-zmi-pid-chas-myrotvorchoyi-operacziyi/> (дата звернення: 30.04.2023).
- 36.У Грузії розпочалися навчання «Кленова арка – 2021» за участю військових ЛитПолУкрбриг. *Мілітарний*. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/u-gruziyi-rozpochalysya-navchannya-klenova-arka-2021-za-uchastyu-vijskovyh-litpolukrbryg/> (дата звернення: 30.04.2023).
- 37.Soldiers fly to Bulgaria for Saber Guardian 21 exercise. *U.S.ARMY*. URL: <https://www.army.mil/article/247159/soldiers-fly-to-bulgaria-for-saber-guardian-21-exercise> (date of access: 30.04.2023).
- 38.Десантники з Донеччини візьмуть участь у міжнародних тактичних навчаннях у Німеччині - Новинарня. *Новинарня - новини України, що воює*. URL: <https://novynarnia.com/2021/09/04/desantnyky-z-donechchynu-vizmut-uchast-u-mizhnarodnykh-taktychnykh-navchannyakh-u-nimechchyni/> (дата звернення: 30.04.2023).
- 39.Українські десантники відкрили сезон міжнародних навчань, інтенсивність яких зростатиме | Defense Express. *Військовий портал Defense Express - все про військову справу*. URL: <https://defence-ua.com/news/ukrajinski-desantniki-vidkrili-sezon-mizhnarodnih-navchan-intensivnist-jakih-zrostatime-1362.html> (дата звернення: 30.04.2023).
- 40.Multinational military exercise Rapid Trident 21 begins in Ukraine. *Army Technology*. URL: <https://www.army-technology.com/news/military-exercise-rapid-trident-21-ukraine/> (date of access: 30.04.2023).
- 41.Gayle N. Exercise Saber Junction 21 a great success. *U.S.ARMY*. URL: <https://www.army.mil/article/250622/exercise-saber-junction-21-a-great-success> (date of access: 30.04.2023).
- 42.Exercise Cambrian Patrol remains enduring draw for international armies. *Crown Copyright*. URL: <https://www.army.mod.uk/news-and-events/news/2022/10/exercise-cambrian-patrol-2022/> (date of access: 30.04.2023).

43. Deutsche Welle. "Союзна рішучість" на полігонах Білорусі та кордоні України – DW – 15.02.2022. *dw.com*. URL: <https://www.dw.com/uk/soiuzna-rishuchist-na-polihonakh-bilorusi-ta-na-kordoni-z-ukrainoiu/a-60782037> (дата звернення: 30.04.2023).
44. Нарис історії Сухопутних військ Збройних Сил України (1991 – 2021): Монографія : монографія / П. Ткачук та ін. Львів : Нац. акад. сухопут. військ, 2022. 269 с.
45. Історія українського війська / М. Відейко та ін. Харків : Книжк. клуб "Клуб Сімейн. Дозвілля", 2016. 416 с.
46. Воїни: Історія українського війська - Василь Павлов - Тека авторів - Читиво. *Чтиво*.
URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Pavlov_Vasyl/Voiny_Istoriia_ukrainskoho_viiiska/ (дата звернення: 05.05.2023).
47. Про державний кордон України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
48. Про Державну прикордонну службу України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/661-15#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
49. Закон України "Про Державну спеціальну службу транспорту". *LIGA:ZAKON*.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T041449> (дата звернення: 05.05.2023).
50. Про національну безпеку України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
51. Про Збройні Сили України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

52. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
53. Все починалося з Тузли: коли російські ЗМІ почали «воювати» проти України. *АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform*.
URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/26/vse-pochynalosya-z-tuzly-koly-rosijski-zmi-pochaly-voyuvaty-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 05.05.2023).
54. Шурхало Д. 20 років «касетному скандалу»: спочатку на Майдан вийшло 50 людей, невдовзі – 20 тисяч. *Радіо Свобода*.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/dvadtsyat-rokiv-kasetnomu-skandalu/30974857.html> (дата звернення: 05.05.2023).
55. Boffey D. Ukraine claims gains near Kherson as UK sends anti-aircraft missiles. *the Guardian*.
URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/12/ukraine-gains-kherson-air-defences-iris-t-germany> (date of access: 05.05.2023).
56. Про затвердження Положення про службу озброєння Національної гвардії України. *Офіційний вебпортал парламенту України*.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0733-15#Text> (дата звернення: 05.05.2023).
57. Ялтинська конференція: як вирішували долю Львова і сотень тисяч українців - BBC News Україна. *BBC News Україна*.
URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-history-51354284> (дата звернення: 05.05.2023).
58. The Economist. An interview with General Valery Zaluzhny, head of Ukraine's armed forces. *The Economist*.
URL: https://www.economist.com/zaluzhny-transcript?fbclid=IwAR0CS0B0YCKvbgEPWUhlkyWHX9rIMuvwKONG3KB-gYkZnlh_vWNyONY9TVg (date of access: 05.05.2023).